

BIBLIOTEKS BLADET

OM DET ÄR
ETT PROBLEM?
MITT SPONTANA
SVAR ÄR NEJ.

DET SÄLLSYNTA UNDANTAGET

Ockelbo har fler
män än kvinnor.

OBALANSENS HISTORIA

Essä av Kerstin
Rydbäck.

DET OBALANSERADE NUMRET

Kvinnlig dominans

På många bibliotek
jobbar inte ens en
enda man. Hur blev
det så? Vad innebär
det? Och vem gör
något åt det?

Här är en hel tidning om köns-
obalansen i bibliotekssektorn.
Jag hoppas innehållet leder till samtal
och att det på längre sikt sker en
förändring. Biblioteken är för viktiga
för att fortsätta vara slentrianmässigt
icke-representativa.

SEDAN JAG FÖR ett par år sedan började ägna en stor del av min tid åt biblioteksfrågor har jag många gånger förundrats över könsobalansen i sektorn – och att det nästan inte pratas om den. Eller rättare: det talas aldrig om den, jag kan inte minnas att jag en enda gång hört någon beskriva den som problematisk.

Här är därför en hel tidning om denna skevhet. Jag hoppas innehållet stimulerar till samtal och att det på längre sikt sker en förändring. Biblioteken är för viktiga för att fortsätta vara slentrianmässigt icke-representativa – avseende kön såväl som etnicitet.

DET HÄR ÄR det fjärde numret av Biblioteksbladet sedan omgörningen för ett år sedan. Ungefär samtidigt som det kommer ut gör Svensk biblioteksförning en medlemsundersökning som bland annat innehåller några frågor om tidningen, webbplatsen och det veckoutgivna nyhetsbrevet. Det ska bli intressant att få veta hur ni läsare tycker att arbetet lyckas. Kompletterar de olika publicerings-

kanalerna varandra? Skriver vi om rätt ämnen? Borde vi ägna oss mer åt något? Mindre åt något annat? Svaren kommer att ge värdefulla insikter.

NÄR NYA BIBLIOTEKSBLADET går in på sitt andra år ligger mycket som är av betydelse för bibliotekssektorn framför oss: bara några dagar efter att den här tidningen kommit ut lägger regeringen fram budgetpropositionen för 2022, i slutet av månaden kommer utredningen om hur kulturen ska återstartas efter pandemin och snart kommer upptakten till valet i september nästa år att börja anas.

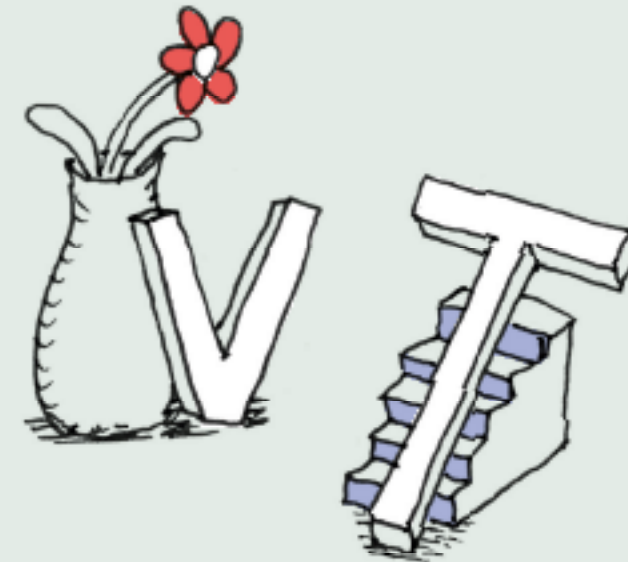
Viktiga och spännande månader ligger framför oss.

Thord Eriksson
Chefredaktör

VÄLKOMMEN TILL BOKMÄSSAN!

Under pandemin har vårt sätt att leva och verka förändrats i grunden. I Sverige har bibliotek i olika delar av samhället kämpat vidare med att på olika sätt utföra de delar av verksamheten som gått att utföra, och hitta nya lösningar för att kompensera för det som fallit bort. Om detta, och mycket mer, handlar årets biblioteksprogram på Bokmässan.

Bokmässan 2021 blir en hybridmessa med bokförsäljning och fysiska samtal som spelas in inför studiopublik på Svenska Mässan i Göteborg och direktsänds på Bokmässan Play. Ta chansen till späckade heldagar av fortbildning och inspiration till ny läsning! Delta på plats eller digitalt, med bibliotekarier från hela Sverige. Välkommen till Bokmässan den 23–26 september!

BILJETTER OCH LICENSER

Besök mässan på plats eller digitalt.
Pris studiobiljett: 995,- per dag. Inkluderar
Bokmässan Play alla fyra dagar t.o.m.
31 december 2021.

Pris Bokmässan Play: 395,-

NYHET! Licenser – specialerbjudande för dig
som vill sända Bokmässan Play till allmän-
heten i en bokhandel eller i ett bibliotek.
Läs mer på bokmassan.se/biljetter

2021
23–26
SEPT

Demokrati tar avstamp
i hundraårsjubileet av
allmänna val i Sverige och
behandlar samtiden s
utmaningar, historiska
perspektiv och framtiden s
möjligheter. LÄS! LÄS! LÄS!
lyfter språket och läsning
som grundstenar i ett
demokratiskt samhälle.
Nordisk litteratur uppmärks-
samar såväl tongivande
och älskade författarskap
som några av de mest
hyllade författarna i den
yngre generationen. Årets
teman på Bokmässan ger dig
nytt att lyssna till, läsa om
och tänka på!

Nu har vi släppt hela
programmet för Bokmässan 2021!
Besök bokmassan.se för mer
information. Välkomna in!

ILLUSTRATION: CARL JOHAN DE GEER

2021

Hur ser framtidens skolbibliotek ut?

Skolbiblioteksutredningen skapar helt nya möjligheter och utmaningar för skolbibliotekarier, lärare, rektorer, samordnare och skolchefer. Skolbibldagen 2021 är ett digitalt heldagsevent som ger dig de kunskaper och verktyg du behöver för att driva skolbiblioteksutvecklingen framåt, både på den enskilda skolan och på huvudmannanivå.

Det blir spännande samtal med **Gustav Fridolin**, **Edward Jensinger** och **Maria Schedvin** samt många fler – det här vill du inte missa!

Den 14 oktober premiärsänder vi Skolbibldagen 2021 – höstens vassaste event för dig som arbetar på och med skolbibliotek. Titta direkt på premiärdagen eller när det passar dig, fram till den 7 november.

btj.se/skolbibldagen

btj

42

Professor
Kerstin
Rydbeck om
obalansens
historiska
rötter.

10
FÖRORD

12
HÄR JOBBAR DET BARA
KVINNOR

24
STATISTIKEN VISAR
OBALANS ÖVERALLT

26
OCKELBO – UNDANTAGET
DÄR MÄNNEN DOMINERAR

30
HUR KAN BIBLIOTEK SPELA
ROLL FÖR POJKAR?

34
VAD GÖR UTBILDNINGARNA
FÖR ATT LOCKA MÄN?

38
KTH VÄCKER FLICKORS
INGENJÖRSDRÖMMAR

40
MÄN I MINORITET – MEN
MED FINARE TITEL

42
ESSÄ: KÖNSOBALANSENS
HISTORISKA RÖTTER

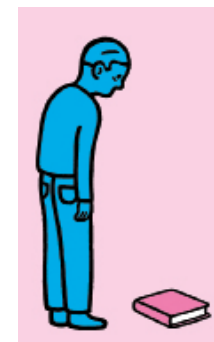
49
AGENDA: DET HÄNDER DEN
NÄRMASTE TIDEN

50
SISTA ORDET: OM FARLIG
TILLIT TILL KULTUR

24

Siffror visar
obalansen.

30

Pojkar som
halkar efter
är ett hot för
sig själva och
för samhäl-
let. Hur kan
bibliotek
spela roll?

26

David Svensson och
hans manliga kollegor
i Ockelbo är i sällsynt
majoritet på sin
arbetsplats.

DET HÄR NUMRET

12

Stereotypen. En uppfattning som upprepas i flera artiklar i det här numret, är att den avskräcker män från att närma sig yrket.

MEDVERKAR I NR 3/2021

Foto: Privat

Anne Ralf, reporter

ANNE RALF har skrivit reportaget på sidorna 11–22 om den stora andelen folkbibliotek i Sverige där personalen uteslutande består av kvinnor. Efter journalistutbildningen på 80-talet har hon främst bevakat film, litteratur, resor och populärpsykologi samt på senare år skrivit mycket om byggnadsvård, design, arkitektur och stadsplanering.

Hon beskriver sig inte som en särskilt flitig användare av bibliotek, men i jobbet som SFI-lärare – Anne är sedan ett par år legitimerad lärare och kombinerar det med journalistyrket – ser hon hur viktiga biblioteken är för människor som nyss har kommit till Sverige och håller på att lära sig svenska. **BBL**

Chefredaktör & ansvarig utgivare
Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director
Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter
Annika Clemens
annika.clemens@biblioteksbladet.se

Överiga medverkande i detta nummer
Jennie Aquilonius, Helena Davidsson Neppelberg, Stéfan Estassy, Carin Fock, Nanna Johansson, Karin Linder, Anne Ralf, Kerstin Rydbeck.

Omslag
Nanna Johansson

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4
Text & Form för Svensk biblioteks-förening.
Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvarar ej.

Annonskontakt
Catharina Persson
catharina.persson@mediakraft.se
0709-77 20 20

Moms utgår ej

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

SARA TRÄG

Den populära tråg Sara finns nu också i mörkgrå. Sara är en serie bildertrots-tråg som finns i både rund och fyrkantig form samt i tre olika höjder för att för alla ska kunna välja den bästa och mest flexibla lösningen för din biblioteksutrustning.

WE
ARE
LIBRARY
PEOPLE

WWW.BIBLIOTKSBLADET.SE

BLAD AV LÄRARENS BOKSÄLL

Svensk biblioteks-förening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstaganden men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

Ny rapport:

Läsning på gång!

Lanseras under
Bokmässan

På biblioteken jobbar många kvinnor och få män. Nästan ingen verkar tycka att det är ett problem.

Biblioteket i Ockelbo är unikt. Där är tre av de fyra anställda män. Så ser det, enligt Kungliga bibliotekets statistik, inte ut på något annat svenskt folkbibliotek, bortsett från filialen i Våxnäs i Karlstad där det inte jobbar någon kvinna alls.

Annars är kvinnodominansen total. – ... det är svårt eftersom könsfördelningen inte problematiseras eller diskuteras särskilt mycket, säger bibliotekschefen Lasse Persson i reportaget från Ockelbo, om möjligheterna att skapa mer balans i sektorn.

På andra samhällsfält brukar det ena eller andra könets dominans betraktas som något negativt. Följaktligen finns det många exempel på strategier för att få fler kvinnor att bli ingenjörer och brandmän, eller fler män att jobba inom förskolan och i vårdens omsorgsycken.

Men i bibliotekssektorn tycks obalans varken väcka särskilt mycket oro eller några andra känslor.

– Jag tror att vi bara har accepterat att det blivit så här, säger Lasse Persson.

FRÅNVARON AV problematiserande och långsiktigt arbete för att ändra sektorns strukturer är förvånande i en sektor som både av sig själv och delar av omvärlden tillmäts särskild betydelse, inte minst att med sin blotta existens vakta demokratiska värden.

Men är det verkligen möjligt att göra det utan en bemanning som bättre speglar hur samhället är sammansatt?

Knappt halva Sveriges befolkning besöker någon gång per år ett folkbibliotek. Skulle personal med högre grad av representativitet – inte bara avseende kön utan också när det gäller språk, religion och

etnisk härkomst – kunna locka fler?

Skulle fler män göra det lättare för landets pojkar – som läser allt mindre och ligger efter flickorna i snart sagt alla skolämnen – att hitta mening och trygghet där?

OM NÅGON PART ska lastas för skevheten så är det arbetsgivarna. I reportaget som börjar på nästa uppslag, säger bibliotekarien Katarina Hellstrand i Köping att kommunpolitikerna, som har det yttersta arbetsgivaransvaret, aldrig visar engagemang för folkbiblioteket.

– Att vi faktiskt är en global demokratirörelse pratar de nog aldrig om på kommunfullmäktigemötena.

Ansvar för sektorns strukturer vilar även på de lärosäten som utbildar bibliotekens personal. Trots att könsobalansen slår igenom redan i ansökningarna görs inte mycket för att bredda rekryteringen till utbildningarna, visar Biblioteksbladets granskning.

Det är inte nödvändigt att vara likgiltig, uppgiven eller handfallen. Kungliga Tekniska Högskolan vänder sig till flickor på mellanstadiet för att locka fler att sikta på ingenjörsyrket. Och till Volvo i Köping, några minuters bilväg från biblioteket, bjuds högstadietjejer varje år in under ett par sommarlovsveckor.

Ytterst är dessa satsningar egenlyttiga: det ger fördelar att utbilda eller anställa de bästa ingenjörerna.

Hur skulle bibliotekssektorn utvecklas om den inställningen fick genomslag där?

Thord Eriksson
Chefredaktör

En värld helt utan män

TEXT ANNE RALF ILLUSTRATION NANNA JOHANSSON

På nästan vart fjärde svenskt folkbibliotek består personalen uteslutande av kvinnor. Vad innebär det? Biblioteksbladet undersöker en obalans som varken är särskilt omdiskuterad eller tycks ses som en brist.

K

ersti Bergvik har jobbat som biblioteksassistent i 29 år, först på närbiblioteket i Kolsva och sedan på stadsbiblioteket i Köping. Under hela denna tid har hon haft fyra manliga kollegor. Två av dem har varit chefer.

– Det blir ofta så, även på biblioteken, konstaterar Kersti.

Männen kommer in, gör snabb karriär och försvinner.

Hennes senaste manliga kollega hette Henrik och körde bokbussen. Han slutade för tre år sedan och sedan dess har biblioteksbesökarna i Köping endast mötts av kvinnor.

– Eller förresten, vi hade ju en kille som vikarierade några veckor förra sommaren!

FOLKBIBLIOTEKET I KÖPING är inte ensamt om att inte ha en enda manlig biblioteksanställd. Det ser likadant ut i ytterligare 59 svenska kommuner, från Svedala i söder till Jokkmokk i norr. Att det förhåller sig på det sättet är ingenting Kersti Bergvik och hennes 16 kolleger på kommunens två bibliotek reflekterar över till vardags.

– Nej, det är faktiskt sällan jag tänker på att vi bara är kvinnor, säger Katarina

»Männen kommer in,
gör snabb karriär och
försvinner.«

Hellstrand som arbetat som bibliotekarie på stadsbiblioteket i tolv år. Sedan tillägger hon:

– Utom när vi har möten. Då blir det tydligt att vi bara är kvinnor runt bordet. Vi hade ett planeringsmöte i vintras där vi pratade om jämställdhet. Då kom jag att tänka på att vi inte har någon man som jobbar här. Vi är 17 svenska kvinnor, varav majoriteten är 50 plus.

I FOLKBIBLIOTEKENS UPPDRAG står att de ska spegla kommunens invånare. Men idel svenska kvinnor är förstås inte den bild som möter Köping i spegeln, utan 26 000 invånare med en medelålder på 43 år varav 21 procent med invandrarbakgrund och många i vad som traditionellt varit mansdominerade arbetaryrken. De största arbetsgivarna finns inom tillverkningsindustrin; Volvo, Sandvik och Yara.

Köping ligger längst in i Mälaren, fyra mil väster om Västerås, och här hittar man något överraskande Sveriges näst största insjöhamn med havsförbindelse. Staden kan även skryta med ett basketlag i översta ligan; Köping Stars, två ganska färska SM-guld i bordtennis för tjejer och filmen *Tårtgeneralen*, gjord av bygdens son och mediekändis Filip Hammar. Här skrevs också Sveriges nationalsång av Richard Dybäck 1844 och ett drygt halvsekel tidigare upptäcktes syret av apotekaren och Köpingsbon Carl Wilhelm Scheele.

Mindre smickrande fakta: År 2021 hamnar Köping på plats 217 av 290 i tidningen Fokus årliga kommunrankning. Det är visserligen ett kliv uppåt från plats 230 året innan, men ändå inte helt i fas med kommunens pigga slogan "Rikare på fantasi, laganda och drivkraft". Den dåliga placeringen kan delvis förklaras av låga

poäng i kategorin Kultur och Fritid, där biblioteken är en variabel.

STADSIBLIOTEKET I KÖPING ligger i Folkets Hus i utkanten av centrum. Ett stort stycke svensk småstadsmodernism i grå betong, uppfört 1970 och för några år sedan utsett till Mellansveriges fulaste byggnad. I huset ligger också en restaurangskola, ett skolkök, en vaccinationscentral och några kontor.

Biblioteket ligger på bottenplanet och en varm eftermiddag i slutet av juni flödar solen in genom stora fönster, över en liten men stadig ström av besökare.

Bland dem råder ingen haltande jämställdhet. Fördelningen mellan kön, ålder och etnicitet förefaller jämnt spridd, även om männen oftare syns i tidningshörnan medan kvinnorna letar i hyllorna med skönlitteratur.

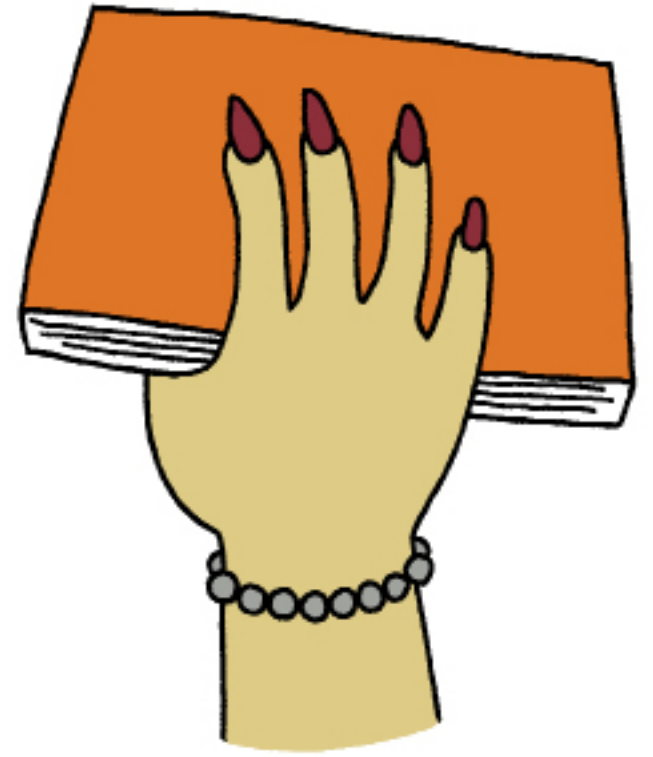
Vid ett bord sitter Nourhan Alsalimah och läser. Hon är 17 år och går på naturvetenskapliga programmet på gymnasiet. Hon är här för att låna böcker så att hon kan plugga under sommarlovet.

Nourhan och hennes familj kom till Sverige för fyra år sedan. De flydde från Homs i krigets Syrien och innan hon flyttade till Köping hade Nourhan aldrig varit på ett bibliotek. Nu kommer hon hit minst en gång i veckan.

– Jag får alltid hjälp, de som jobbar här kommer fram och undrar vad jag behöver utan att jag själv frågar. Alla är jättesnälla.

Att de som arbetar på biblioteket uteslutande är kvinnor tycker Nourhan är självklart.

– Det är helt normalt. Kvinnor orkar med alla och pratar med alla. Jag tror inte att en man skulle göra samma sak. Han skulle känna sig obekvämt.

Obekvämt? Varför då?

– Det bara är så.

Men om det var fler män som jobbade här – tror du att det skulle komma hit fler män och låna böcker?

– Jag vet inte. Inte min pappa och mina bröder i alla fall. De är inte intresserade. Jag är den enda i min familj som kommer hit.

ÄVEN OM NOURHANS BLICK på biblioteken är präglad av uppväxten i ett land i krig och sönderfall, kanske den i grund och botten inte är så väsensskild från den svenska. Nyckelordet är service. Den kvinnliga dominansen inom serviceyrken är massiv, i Sverige liksom överallt i världen.

– Bibliotekarieyrket har kanske en lite ►

Kersti Bergvik.

► upphöjd aura, men i mångt och mycket är det ett serviceyrke. Att arbeta på ett folkbibliotek handlar till 90 procent om att hjälpa människor på ett väldigt handfast sätt, säger Anette Gripenberth som är bibliotekschef i Köping.

Hon gick från en tjänst som föreståndare på närbiblioteket i Kolsva till chef för stadsbiblioteket 2016. Sedan dess har hon lett fem rekryteringsprocesser där sammanlagt två manliga sökande kommit till intervju. Ingen av dem fick jobbet.

– Det är möjligt att det var någon eller några fler män som sökte, jag minns inte. I slutändan handlar det ju om sådant som erfarenhet, bakgrund och personkemi när man anställer en person. Inte om kön. Om valet stod mellan en man och en kvinna med samma kompetens – skulle du då anställa den manliga sökanden?

– Det är svårt att säga, men jo, kanske ... Trots allt är det ju ett problem att vi bara är kvinnor. Det är klart att det skulle vara en fördel att ha en man med i gänget, som skulle kunna komplettera oss andra när det gäller inköp av litteratur och i mötet med besökarna.

VAD GÖR DET EGENTLIGEN för skillnad om den som står bakom lånedisken är en man eller en kvinna? Svaren runt fikabordet på biblioteket i Köping kommer lite trevande. Det finns ju så mycket annat som är viktigare än kön. Ålder, etnicitet, språk ...

Men visst, kanske skulle rummet se annorlunda ut om en man var med och valde möbler och färger på väggarna. Och helt säkert skulle det vara bra för synen på läsning om besökarna inte bara mötte kvinnor på biblioteket. Särskilt för barnen. Och för nyanlända.

»Det är klart att det skulle vara en fördel att ha en man med i gänget, som skulle kunna komplettera oss.«

Någon nämner att konflikter som kan uppstå nog skulle lösas på andra sätt om inte alla anställda var kvinnor; situationer där en eller flera besökare tar plats på andras bekostnad.

Störst skillnad skulle ändå synas bland boktitlarna, det är alla överens om. I synnerhet på fackboksavdelningen, där det i dag råder en ganska stor övervikt på kropp och hälsa, dieter, handarbete och trädgård. Mycket köps in på låntagarnas förslag, så allt kan inte skyllas på att inköpen bara sköts av kvinnor. Men visst speglar böckerna i hyllorna vilka som arbetar på biblioteket.

– Fast jag vill ändå hävda att även om vi just nu är en majoritet kvinnor som är 55 plus, så har vi olika bakgrund och olika preferenser. Det personliga kan ena eller skilja lika mycket som kön. Kvinnor med och kvinnor utan barn har till exempel olika erfarenhet av vad det innebär att vara kvinna, säger Katarina Hellstrand.

BIBLIOTEKET I KÖPING är ett av 60 folkbibliotek i Sverige där alla anställda är kvinnor. Av landets alla folkbibliotek är det bara tre där könsfördelningen är vad som i statistiken betraktas som jämn, det vill säga 60 procent kvinnor och 40 procent män. Alla tre ligger i småorter; Valdemarsvik, Kungsör och Smedjebacken, och alla ►

Anette
Gripenberth.

Katarina
Hellstrand.

- har fem anställda. Det innebär att om en man skulle sluta och ersättas av en kvinna, skulle könsfördelningen snabbt tippa över i 80–20.

Det är egentligen inget att förvånas över. Så ser könsfördelningen ut bland dem som söker till bibliotekarieutbildningarna och bland dem som examineras. Fyra femtedelar är kvinnor, en femtedel män, i dag liksom för tio och tjugo år sedan.

INA BJÖRNDOTTER är 29 år och arbetar på folkbiblioteket i Vännäs i Västerbotten. Hon blev färdig bibliotekarie 2019, efter att först ha läst 90 högskolepoäng biblioteks- och informationsvetenskap på Umeå universitet och därefter gått påbyggnadskursen på 60 poäng och fått en magisterexamen.

Hon kommer inte exakt ihåg hur många som identifierade sig som kvinnor respektive män i hennes klass, men en femtedel killar stämmer ganska bra med hennes minnesbild. På grundutbildningen, vill säga. När det sedan blev fråga om att gå vidare till magisterprogrammet ville de flesta killar i klassen fortsätta, medan majoriteten av tjejerna valde att börja jobba direkt.

– På påbyggnadskursen var vi hälften, hälften. Nu var vi så få, bara åtta stycken, så det kan ju ha varit en slump att könsfördelningen var helt jämn. Men jag tror att det kan handla om vad vi ville göra sedan. Vill man arbeta på universitetsbibliotek så krävs i praktiken en magisterexamen, även om det sällan sägs direkt i platsannonserna.

På landets universitets- och högskolebibliotek finns det betydligt fler manliga bibliotekarier än på folkbiblioteken, ungefär en tredjedel. Det går förstås inte att bestämt slå fast vad det beror på, men det ligger nära till hands att söka svaret i arbetets innehåll. Medan arbetsuppgifterna på folkbiblioteken är breda och vagt formulerade och många gånger handlar om service och omsorg, kan den som arbetar på universitetsbibliotek mer ägna sig åt sådant som lärs ut på utbildningen. Här finns en tydlighet kring uppdraget som kan saknas på folkbiblioteken, menar Ina Björndotter.

– Mer styrning ger högre status vilket lockar fler män ...,

FRÅGAN ÄR OM bristen på män betraktas som ett problem. Alla jag pratar med, i Köping och på andra bibliotek runt om i landet där kvinnodominansen är total, uttrycker ungefär samma sak:

Kanske skulle utbudet i hyllorna se lite annorlunda ut om det inte bara var kvinnor som skötte inköpen. Och visst skulle det vara bra för bilden av läsning om besökarna mötte män bakom lånedisken. Men ändå – det fungerar bra som det är.

– Om det är ett problem att vi bara är kvinnor som arbetar på biblioteket? Mitt spontana svar är nej, säger Lina Molander

som arbetar som bibliotekarie i Götene sedan 2008.

Under den tiden har hon under kortare perioder haft tre manliga vikarier som kollegor, men i övrigt bara kvinnliga arbetskamrater.

– Det viktiga är att vi som arbetar här trivs med varandra, oavsett kön. Det handlar om olika personligheter som ska passa ihop, inte om det är män eller kvinnor.

Den frustration som Lina Molander och alla andra jag pratar med ger uttryck för handlar om annat än bristen på manliga kollegor. Den handlar om okunskapen om och ointresset för biblioteken. Om att bibliotekarie så ofta beskrivs som ett lågstatusyrke och att den stämpeln automatiskt fästs på en grupp där många kvinnor arbetar. Som om statusen automatiskt skulle höjas om fler män sökte sig till yrket.

– Det handlar inte om kön, säger Lina Molander. Det handlar om hur samhället ser på vikten av att alla människor får möjlighet att tillgodogöra sig information. Biblioteken och bibliotekarierna måste tillåtas vara viktiga. Inte bara för forskning på universitetsbiblioteken, utan minst lika mycket på skolbiblioteken. Redan på lågstadiet måste barn få uppleva vilken tillgång biblioteken är, för alla människor i samhället.

I TROSA LIGGER ytterligare ett av de folkbibliotek som uteslutande har kvinnliga anställda. Där arbetar Agneta Hedlund som bibliotekarie och fackklubbsansvarig sedan 2012. Hon tycker att det viktiga är att sudda ut bilden av biblioteken som en plats där en kvinna sitter bakom en disk och säger åt alla att vara tysta.

– Jag är inte säker på att det skulle se annorlunda ut om den som hyssjar i stället vore en man. Så länge biblioteken ses som ett ställe för förvaring av böcker och inte som en mötesplats där man kan utbyta kunskap, tror jag inte könet på bibliotekarierna spelar så stor roll.

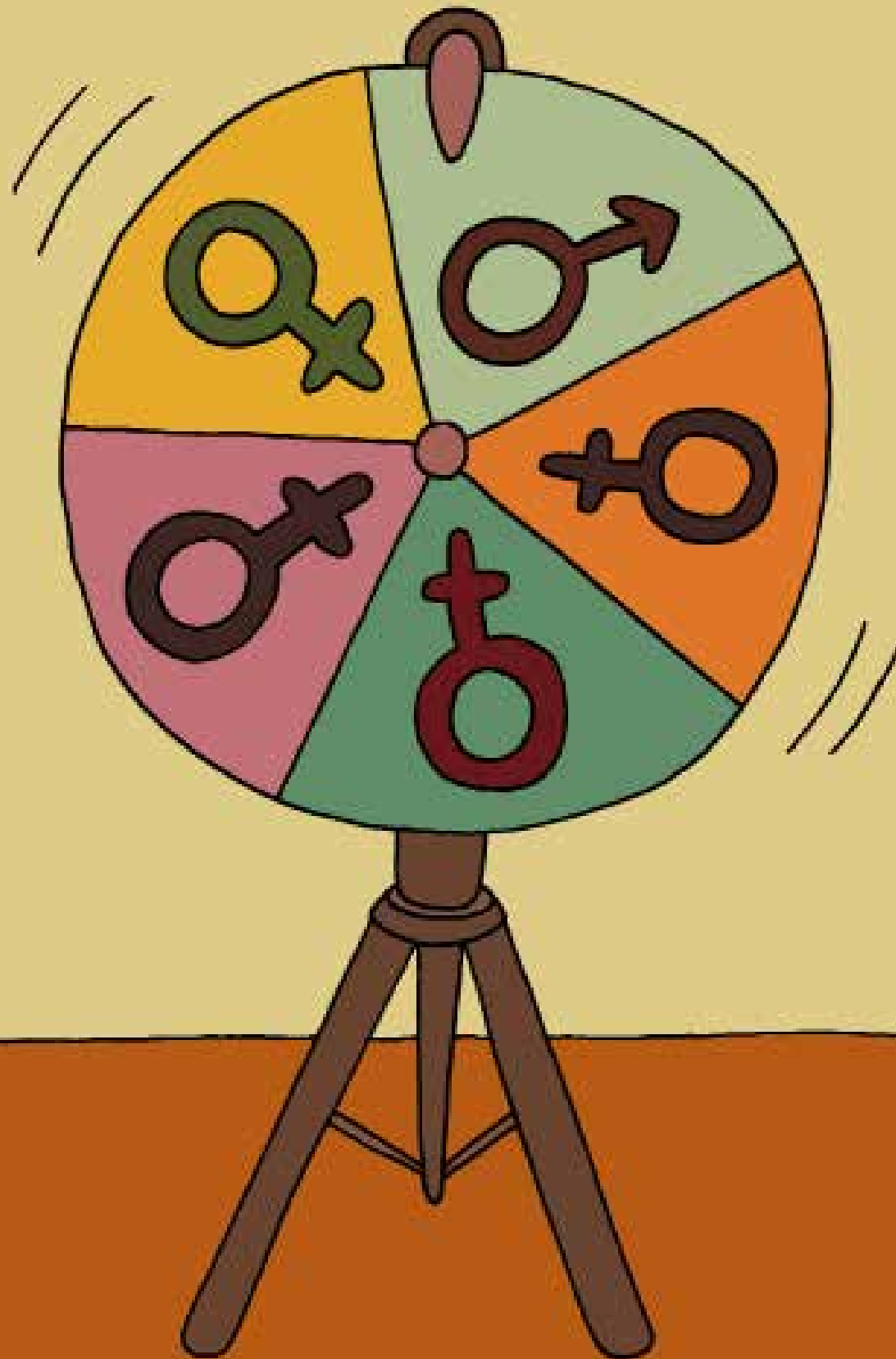
AGNETA HEDLUND konstaterar att synen på biblioteken och bibliotekarierna varit konstant sedan hon började arbeta på 1990-talet, trots att utbildningen förändrats och blivit mer teoretisk med möjlighet till forskningsinriktning och trots att arbetsuppgifterna förändrats radikalt de senaste decennierna. Hon menar att bibliotekarier måste bli mycket duktigare på att synas och höras, att göra PR för yrket.

– Givetvis är det också viktigt med pengar. Lönerna måste höjas. Där finns det ingen skillnad mellan kvinnor och män, lönerna är lika låga för alla.

Den bilden bekräftas av Robert Stiernberg, pressinformatör på fackförbundet Dik.

– Vår strategi är primärt att arbeta för att biblioteken ska få mer resurser, så att status och löner kan höjas för att spegla utbildningen. Det måste ske även om inte fler män söker sig till yrket. Kvinnor ska inte straffas för att de söker sig till yrken som är lägre värderade. ►

»Om det är ett problem att vi bara är kvinnor som arbetar på biblioteket? Mitt spontana svar är nej.«

► **PÅ STADSIBLIOTEKET** I Köping finns ingen fackklubb. Ansatsen att starta en facklig grupp för några år sedan rann ut i sanden. Möjligen hade det sett annorlunda ut om det funnits män i arbetsgruppen, men det är inte säkert, menar Katarina Hellstrand:

– De manliga bibliotekarier jag känner har i alla fall inte varit särskilt fackligt aktiva under sina karriärer. Däremot har de ibland haft högre lön.

Lönen, ja. Lönesättningen är individuell och ingen vet vad de andra tjänar. Men ingen arbetar här för pengarnas skull. Att byta jobb är ett sätt att få upp lönen, men det är inte aktuellt för någon. Inte heller att slå näven i bordet och börja bråka.

– Vi är så impregnerade av det demokratiska uppdraget att vi tror att allt ska gå att lösa i trevlig samtalston. Jag har mött ganska få bibliotekarier under åren som ”bråkar”, säger Katarina Hellstrand och fortsätter:

– Jag har vant mig vid den lön jag har. Jag har ett gott liv och min man har också en lön. Dessutom får vi kvitta semesterersättningen mot dagar i den här kommunen. Jag missar några tusenlappar, men får sex extra semesterdagar. Tid är också pengar, det finns mer som är viktigt än den faktiska lönen.

Skulle en man resonera så?

– Det vet jag inte. Min man skulle det, i alla fall. Han är lärare och vi har ungefär samma inställning.

Lärare är annars en grupp som fått ganska stora löneökningar de senaste åren. Efter att lönerna släpat efter sedan skolan kommunaliserades i början av 1990-talet, tvingades politikerna till slut förhålla sig till att lärare hoppade av och att utbildningsplatser stod tomma. I dag har lärar-

»Om tio, femton år har många av oss gått i pension. Då hoppas jag att det blir fler män som ersätter oss.«

legitimationer och höjda löner bidragit till att statusen på läraryrket är på väg att höjas – vilket lockar fler män till utbildningarna.

Kan man tänka sig en liknande utveckling på biblioteken som i skolan? Katarina Hellstrand är tveksam.

– Jag tror nästan inte att mina arbetsgivare vet att jag finns. De har ingen aning om vad vi gör här på biblioteket. De vet att det finns böcker och datorer och att det finns en lag som säger att vi måste finnas. Men jag upplever inget engagemang från arbetsgivarnas sida. Att vi faktiskt är en global demokratirörelse pratar de nog aldrig om på kommunfullmäktigemötena.

GULLIGT OCH SNÄLLT. Sagostunder och språk-kaféer. Låga löner men akademisk status. Så tänker sig Katarina Hellstrand och hennes kollegor i Köping att deras arbete betraktas utifrån.

Ett par minuter med bil från stadsbiblioteket ligger Köpings största privata arbetsgivare, Volvo Group Trucks Operations. Här, liksom på många andra företag inom tillverkningsindustrin, tampas man med diametralt motsatta fördomar; föreställningen om en arbetsplats präglad av tunga lyft, smutsiga arbetsuppgifter, rå jargong och idel män.

Men om kommunpolitikernas intres- ►

Franciska
Lindgren.

► se för att uppdatera och verklighetsanpassa bilden av biblioteken är svalt, för att inte säga obefintligt, så arbetar Volvo GTO aktivt med att locka fler kvinnor. I dag är 19 procent av 1550 anställda kvinnor. På chefsnivå är andelen något högre; 21 procent. Med andra ord ganska exakt samma fördelning mellan könen som på biblioteken, fast omvänt.

Men medan männen utgjort samma lilla femtedel på biblioteken i decennier, ökar stadigt andelen kvinnliga anställda på Volvo GTO.

– Vi tycker ändå att det går för långsamt så vi har tagit fram flera olika långsiktiga projekt för att rekrytera fler kvinnliga medarbetare. Många vet inte hur det är att arbeta i en modern industri i dag och får en helt annan bild när de kommer hit, säger Åsa Brakander som är kommunikationsansvarig på Volvo GTO i Köping.

PROJEKTEN HON TALAR om är bland annat arbetsmarknadsprojekt riktade mot arbetslösa kvinnor, interna ledarskapsprogram med intagningskrav på minst 50 procent kvinnor och ett projekt där flickor i åttan i grundskolan erbjuds att komma till Volvo ett par veckor på sommarlovet, i hopp om att de ska bli intresserade av teknik och kanske söka tekniskt program på gymnasiet.

Liknande initiativ för att locka män till biblioteken är det ingen på stadsbiblioteket i Köping som hört talas om. Och frågan är om någon egentligen önskar sig det?

Efter en stunds diskussioner runt bordet i fikarummet framgår att det kan finnas skäl att ifrågasätta den egna tillgängligheten.

– På typiskt manliga arbetsplatser tror jag att man ofta ser fördelen med fler

kvinnor. Man hör ofta män säga att ”det är bra att få in en kvinna i gruppen”. Men är det samma sak omvänt? Jag tror inte det. Jag har åtminstone aldrig hört någon säga att det vore bra om fler män jobbade här, säger Franciska Lindgren som är utbildad specialpedagog och med sina 30 år yngst i arbetslaget.

Kanske är det en generationsfråga.

– Om tio, femton år har många av oss gått i pension. Då hoppas jag att det blir fler män som ersätter oss, säger Katarina Hellstrand.

SAMTIDIGT OCH ÄN en gång: det är inte män som behövs för att göra bibliotekarieyrket attraktivt. Och även om omvärldens blick på biblioteken kan vara både oförstående och lite nedlåtande, så är det inte så de anställda ser på sig själva. Franciska Lindgren:

–Jag tycker att den biblioteksverksamhet som vuxit fram det senaste seklet visar på en enorm kvinnokraft. Det finns bredd, djup och framtidstro som har varit nödvändig för bibliotekens utveckling och åtminstone delvis kompenserat för bristen på hög lön, status och politiskt stöd.

Bibliotekarien är en kvinna

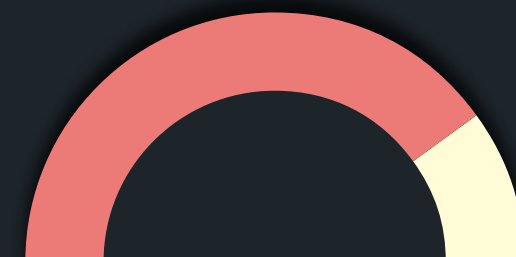

Kvinnor dominerar överallt.
Obalansen är störst på
skolbiblioteken och minst på
specialbiblioteken.

Källa: Sveriges biblioteksstatistik 2020, Kungliga biblioteket

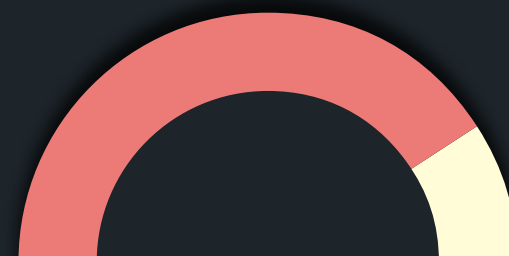
Folkbibliotek

n Kvinnor: 80 %
n Män: 20 %

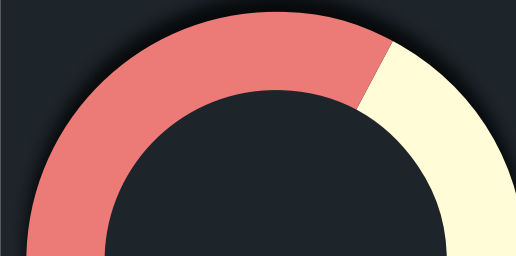
Skolbibliotek

n Kvinnor: 82 %
n Män: 18 %

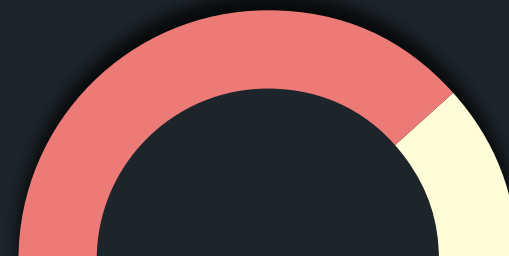
Universitets- och högskolebibliotek

n Kvinnor: 66 %
n Män: 34 %

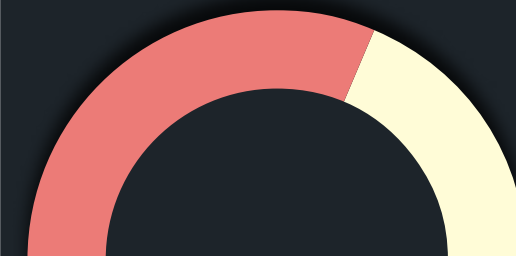
Sjukhusbibliotek

n Kvinnor: 77 %
n Män: 23 %

Specialbibliotek

n Kvinnor: 63 %
n Män: 37 %

Ockelbo ett sällsynt undantag

TEXT CARIN FOCK BILD STÉFAN ESTASSY

OVANLIG MAJORITET.

Lasse Persson, Sten Eriksson och David Svensson har bara en kvinnlig kollega på biblioteket i Ockelbo.

Här råder också könsobalans – men åt andra hållet. Det vore bra med mer jämvikt, tycker chefen Lasse Persson. »Men det är svårt eftersom könsfördelningen inte problematiseras eller diskuteras särskilt mycket.«

Luften inne i biblioteket i Ockelbo är sval och det doftar varmt ris från den angränsande restaurangen. Strax

innanför entrén står bibliotekschefen Lasse Persson och förbereder en glasmonter som ska möta besökarna när de går in och ut.

–Den lokala tennisklubben fyllde 50 år i fjol och då skulle vi ha en utställning här, men den blev inställd på grund av pandemin. Men nu tror vi att den kan bli av, säger han.

En besökare som går förbi nickar till hälsning och Lasse Persson hälsar glatt tillbaka och vinkar.

–Det var en av våra stammar, många av männen kommer varje dag och håller till i tidningshörnan. När man bor på en liten ort och jobbar på bibliotek känner många igen en, så här är jag Lasse med alla. När jag jobbade med skolbarn kallades jag alltid för ”Bok-Lasse”, säger han.

OCKELBO I GÄVLEBORGS LÄN är en av landets mindre kommuner med knappt 6 000 invånare. Lasse Persson har jobbat på biblioteket sedan 1987. Han säger att det då var en könsbalanserad arbetsplats, men att det sedan dess har uppstått en sällsynt manlig övervikt. I dag jobbar här tre män och en kvinna som bemannar en verksamhet och skolbibliotek sedan

filialerna lades ner för några år sedan.

–Det var fler kvinnor än män här fram till 2017, sedan dess har vi varit fler män, säger Lasse Persson.

DÄR BIBLIOTEKET I Ockelbo ligger fanns tidigare en bank. I den nybyggda barnavdelningen låg bankvalvet, men i dag är väggarna målade med motiv som föreställer gröna träd och vilda djur. Barnbibliotekarien David Svensson står i mitten av rummet och sorterar bland böckerna.

–Jag har aldrig fått någon kommentar om min könstillhörighet. Men jag tvivlar på att någon bryr sig, säger han.

David Svensson tycker inte att det har någon betydelse om en bibliotekarie är man eller kvinna och får medhåll av Lasse Persson.

–Enda gången som jag märkt av det var när jag för länge sedan hade samma jobb som David, barnbibliotekarie. Det var tal om att en kvinnlig anställd skulle ta över, men då tyckte man att det var en poäng med att jag som man var på den positionen eftersom det inte var så vanligt.

Han berättar att den kvinnliga majoriteten inom yrket kan märkas av när det ges kurser och hålls konferenser inom länet, då går det att se hur många fler kvinnor det är – och männen från Ockelbo står ut.

–Då kan man känna sig lite ►

KÖN SAKNAR BETYDELSE

David Svensson säger att ingen någonsin reagerat för att han är man. "Jag tvivlar på att någon bryr sig."

► som en udda fågel. Men att vara män eller kvinnor i övervikt har inte skapat någon viss jargong hos oss. Jag tror inte att det uppstår på bibliotek på samma sätt som det kanske skulle göra inom liknande verksamheter eller företag, säger Lasse Persson.

Han får medhåll av kollegan Sten Eriksson som också har jobbat över 30 år på biblioteket.

–Jag märker givetvis av att jag

är den enda mannen när det blir tydligt på en konferens där alla samlas. Men annars tänker jag inte alls på det. Går jag och handlar på Ica finns det till exempel folk som känner igen mig och säger att de då kommer ihåg att de ska lämna tillbaka en bok, vilket gör att det känns mer som att folk ser mig som person snarare än fokuserar på vilket kön jag har, säger Sten Eriksson.

Han har hand om den uppsökande verksamheten, där det mest är kvinnor som är låntagare.

–Jag tror att de uppskattar att det är en man som hjälper dem eftersom det kanske inte är så vanligt, och det kan vara lite lättare att då få en annan relation till varandra. Men samtidigt tror jag att det är mig som person som folk ser, säger Sten Eriksson.

LASSE PERSSON TROR att den ojämna könsfördelningen mellan de anställda på landets folkbibliotek kan ha betydelse.

–Samtidigt tror jag inte att det här är en yrkeskategori där det frodas ohälsosamma jargonger. Vi pratar om litteratur och musik,

BIBLIOTEKSBLADET / nr 3 2021

Det obalanserade numret

jobbar inom ett kvinnodominerat yrke och ligger lågt i lön, säger han.

LASSE PERSSON TROR att könsdominansen kan bero på att det är svårt för bibliotek utanför större städer att rekrytera så att det blir helt jämnt mellan könen.

–Det är möjligt att det skulle vara viktigt att få in fler män för att ge branschen lite mer balans och större valmöjligheter vid rekrytering, men det är svårt eftersom könsfördelningen inte problematiseras eller diskuteras särskilt mycket. Det pratas till exempel ofta om kvinnlig dominans inom förskolan och vården, men inte här. Jag tror att vi bara har accepterat att det blivit så här, säger han.

Vad tror ni att man kan göra åt den generella övervikten av kvinnor?

–Först och främst locka fler killar att utbilda sig till bibliotekarie, om det är möjligt. Det kanske också skulle gå att se över utbildningens utformning, så att den tilltalar fler män, säger Lasse Persson.

Han tycker också att det skulle vara bra att kartlägga vilken yrkeskategori som de män som utbildar sig till bibliotekarie sedan väljer när de är färdigutbildade, för att kunna se vilka mönster som visar sig.

–Många män väljer till exempel inte folkbibliotek. De väljer arbetsplatser med högre status, som universitetsbibliotek, före-

tagsbibliotek eller forskning. De få män som utbildades tillsammans med mig valde alla den banan, säger Lasse Persson.

STEN ERIKSSON TROR också att lönen är en avgörande del för hur männen väljer och kan vara en bidragande orsak till att könsfördelningen på folkbibliotek ser ut som den gör.

–Hög lön gör i sin tur att statusen blir högre. Samtidigt tror och hoppas jag inte att de som är i den här branschen tycker att pengar och status är viktigt, då är man på fel ställe. Generellt är inte den kommunala banan bäst för en hög lön. Det här jobbet handlar mer om vad det kan tillföra en som person, säger han.

Lasse Persson fyller i:

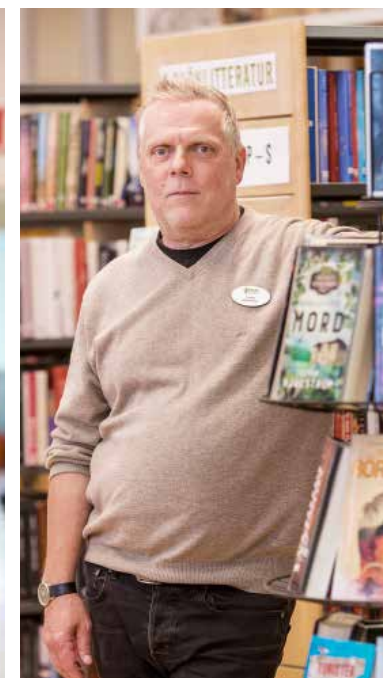
–Vi måste fråga oss varför män gör de här valen. Är status och pengar allt? Redan här får vi en skev fördelning mellan män och kvinnor på biblioteken. Det här jobbet innebär kontakt med alla sorters människor, i olika åldrar och olika samhällsklasser. Folkbiblioteken är ett av få ställen som är öppna för alla i samhället, det kostar inget och våra besökare behöver inte klä sig på ett speciellt sätt. Den öppenheten och friheten ger mig mycket och en anledning till att jag valt att stanna så länge. Det är något som jag skulle vilja att fler män fick uppleva och vara en del av.

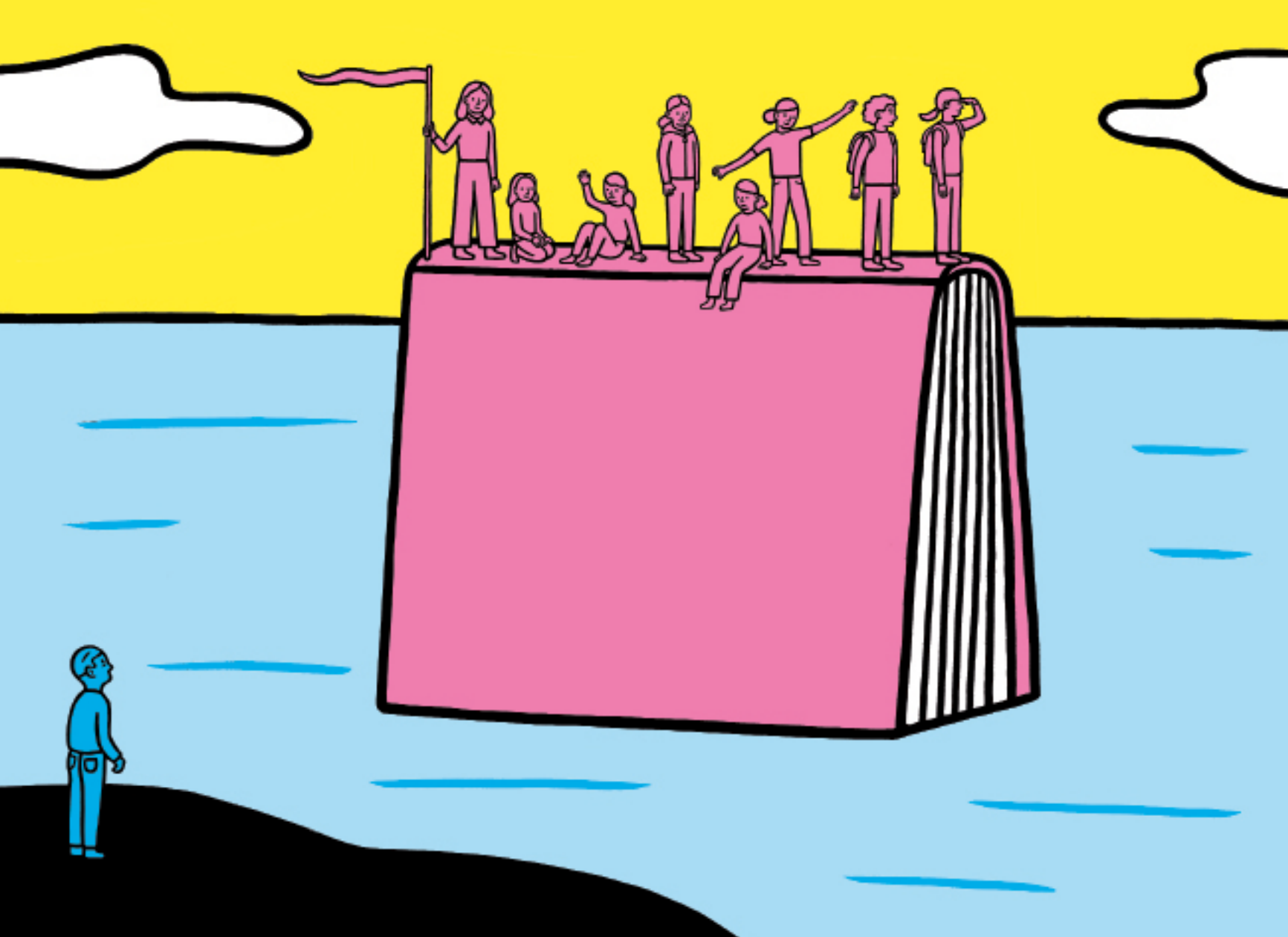
NEDSLAG

»Det pratas till exempel ofta om kvinnlig dominans inom förskolan och vården, men inte här.«

OVIKTIG LÖN

Det viktigaste är vad jobbet ger en som person, anser Sten Eriksson (t v). Vi måste ställa frågan varför män strävar efter pengar och status, menar Lasse Persson (t h).

»Risk att killar ser läsande mer som en tjejgrej«

Pojkar som inte läser riskerar att hamna i ett utanförskap som är farligt för dem själva och för samhället. Biblioteken skulle kunna ha en viktig roll – men varför når de inte ut till pojkar och män?

TEXT ANNIKA CLEMENS ILLUSTRATION HELENA DAVIDSSON NEPPELBERG

Fredrik Zimmerman.

Redan från första klass presterar pojkar sämre i skolan än flickor. Och för varje år som går ökar skillnaden. Utbildningar på universitet och högskolor domineras av kvinnor.

Den viktigaste orsaken till skillnaden är språket.

– Pojkar har sämre ordförråd och därmed svårare att ta till sig andra ämnen i skolan, säger Fredrik Zimmerman, forskare i barn- och ungdomsvetenskap på Högskolan i Borås.

– Grundproblemet är en bristande språklig förmåga som gör att du blir sämre i alla ämnen.

SKILLNADERNA GÅR IGEN i alla kategorier. Flickor från lågutbildade hem presterar bättre än pojkar från lågutbildade hem, och så vidare.

– Vissa brukar reagera på att utlandsfödda flickor, som har varit i Sverige i minst fyra år, till och med presterar bättre än svenska pojkar.

Medan flickor umgås mer genom att prata med varandra umgås pojkar mer genom att göra saker. Även vi vuxna tenderar att prata på olika sätt med pojkar och flickor, säger Fredrik Zimmerman.

– När vuxna pratar med pojkar är det mer kommandon medan vi oftare har längre samtal med flickor. Det är det som utvecklar de språkliga förmågorna och det sker oftare med flickor.

I lyckade försök har skolpersonal hittat sätt att prata med pojkarna om deras aktiviteter.

– Där kan också böcker spela in som något att prata om.

Och det är här biblioteken kommer in. Bara 37 procent av alla aktiva låntagare på svenska folkbibliotek är män.

– Fördelen med att gå till ett bibliotek där det finns utbildade bibliotekarier är att man får hjälp att hitta böcker på rätt nivå. Pojkar väljer ofta böcker utifrån intresse, men väljer ofta antingen för lätta eller för svåra och det ger inte så mycket för språkutvecklingen, säger Fredrik Zimmerman.

Lägst andel finns i den lilla västerbottniska orten Vindeln där bara var femte låntagare är man.

CATARINA HENFRIDSSON, biblioteks- och kulturansvarig i Vindeln, lyfter vikten av att äldre killar och vuxna män kommer till biblioteket och fungerar som förebilder.

– Det finns en risk att killar ser läsande mer som en tjejgrej. Det är fortfarande mest mamman som läser hemma, de flesta lärarna i lågstadiet är kvinnor och de flesta bibliotekarier är kvinnor.

Störst andel män finns bland låntagarna i Göteborg där de utgör 40 procent. Staden har ett uttalat jämställdhetsmål, men även här känner Helena Jannert, enhetschef på Göteborgs bibliotek och kulturhus, igen bilden av läsandet som mer typiskt kvinnligt.

– Bilden av att det är omanligt att läsa, det är klart att vi behöver krossa den. Om normen är att männen inte läser, då är det bekymmersamt för ett samhälle.

Hur ska det då gå till? Och vilken roll ►

37

AV DE 40 mest populära utbildningarna på universitet och högskolor domineras av kvinnliga studerande.

Helena Jannert.

Catarina
Henfridsson.

- spelar det att fyra av fem anställda på folkbiblioteken är kvinnor?
– Det har betydelse om du kommer in i en verksamhet och känner igen dig själv, konstaterar Helena Jannert.

Vindelns bibliotek hade tidigare en man anställd.

– Han satsade på serier och killar. Vi hade ganska många killar inne på biblioteket då. Nu är det bara kvinnor som är anställda, förutom på en av filialerna där vi har en manlig anställd, säger Catarina Henfridsson.

För att nå fler pojkar och män tror Helena Jannert i Göteborg att biblioteken bör arbeta mer uppsökande och mer läsfrämjande. Catarina Henfridsson i Vindeln efterlyser stöd från regionbiblioteken. Projekt i all ära, säger hon, men de blir sällan långsiktiga.

– Vi får alltid hjälp om vi frågar, men det skulle vara skönt om vi kunde få färdiga idéer och material. Det går åt många personaltimmar om man ska starta från grunden och tid är den största bristvaran hos oss.

HELENA JANNERT OCH Catarina Henfridsson är överens att mer bör göras för att locka fler pojkar och män. Vuxna förebilder är nödvändiga samtidigt som biblioteken behöver jobba med barnens läsande.

Catarina Henfridsson tycker sig ha sett en förändring när det gäller manliga

förebilder på biblioteket. Många småbarnspappor kommer numera dit och läser med barnen.

– Jag tror att det kan bli en förändring, det känns så. Papporna är otroligt medvetna. Tidigare var det mest mammorna som var föräldralediga.

Men, konstaterar Fredrik Zimmerman på Högskolan i Borås, det görs för lite och det som görs, görs för långsamt för att pojkar ska utveckla samma språkförmågor som flickor.

POJKAR MED SÄMRE språkförmåga riskerar att som vuxna hamna utanför i samhället. De får svårare att få jobb, de mår ofta sämre både psykiskt och fysiskt. Dessutom har de svårare att be om hjälp, just för att de saknar språket för det. Allt detta leder också till att de blir mer ensamma.

För samhället innebär detta att en stor grupp hamnar vid sidan om. De blir bidragsberoende och riskerar att hamna i kriminalitet och/eller missbruk. Dessutom är det vanligare att män som mår dåligt skadar även andra människor.

– Att få en utbildning ger så mycket för resterande livet, och där är språket så oerhört viktigt att det nästan inte går att överskatta. Klarar man inte skolan hamnar man i ett problematiskt utanförskap.

Pojkar underpresterar och är i minoritet

Medelbetyg i snitt
i årskurs nio:
Pojkar: 212 meritpoäng.
Flickor: 244.

80 procent av de anställda
på folkbibliotek i Sverige är
kvinnor.
97 procent av de anställda på

förskolor är kvinnor.
75 procent av lärarna
i grundskolan är kvinnor.
Källor: SKR, KB, Högskolan i Borås

Dags att söka vårt utvecklingsstöd

Svensk biblioteksförnings institutionella medlemmar är välkomna att söka vårt utvecklingsstöd. Det ska användas till utvecklingsarbete vid ett bibliotek eller motsvarande institution.

Särskild vikt läggs vid framåtsyftande och nyskapande förslag, och förslag som syftar till ökat samarbete.

Utvecklingsstödet år 2020-2024
Styrelsen har beslutat att under åren 2020-2024 prioritera projekt med en tydlig koppling till föreningens vision. Alla typer av bibliotek är välkomna att söka.

Sista ansökningsdag är den
8 oktober 2021

Läs mer på biblioteksforeningen.se

Nästan inget görs för att locka män till utbildningarna

Även här dominerar kvinnorna. Och lärosätena saknar strategier för att bryta mönstret.

TEXT JENNIE AQUILONIUS

NEDSLAG

När Maria Ringbo gick bibliotekarieutbildningen vid Högskolan i Borås på 1990-talet var kvinnorna i överväldigande majoritet. I dag är hon programansvarig för samma utbildning – och könsobalansen är den samma. Männen utgör i snitt 20–25 procent av studenterna.

– Vi är medvetna om problemet och det är något som vi verkligen vill försöka åtgärda. Det handlar om att biblioteket ska kunna möta hela samhället och då måste vi representera dem som finns där. Vi vill ha personal med olika kön, åldrar och etniciteter, säger Maria Ringbo.

HON UPPLEVER ATT utbildningen slåss mot en stereotyp föreställning om vad en bibliotekarie är. Liksom andra kvinnodominerade yrken kopplas jobbet till mjuka värden, som att möta människor

Maria Ringbo.

och ge service. Tillsammans med kommunikationsavdelningen vid Högskolan i Borås försöker Bibliotekshögskolan förändra den seglivade stereotypen. Det handlar framför allt om vilka texter och bilder som används i information om utbildningarna. Typiska bilder, som den av kvinnan som möter en barngrupp, väljs bort till förmån för till exempel en man i en informationsdisk.

– Det signalerar lite hårdare värden. Vi använder också en del andra ord, det blir mer katalogisering, informationssökning och informationssystem. Samtidigt finns det mjuka också kvar, yrket

handlar fortfarande om att möta människor, säger Maria Ringbo.

Hon berättar att kommunikationsavdelningen har skapat kampanjer i sociala medier riktade mot män i åldern 24–36 år. Där ingår bland annat filmer med manliga bibliotekariestudenter.

MARIA RINGBO MENAR att det är viktigt med manliga förebilder.

– När barn och ungdomar går till biblioteket möter de nästan bara kvinnor. Då kan det vara svårt som man att känna att du platsar i den miljön, du identifierar att du måste vara kvinna för att arbeta där.

Manliga förebilder på biblioteket skulle också kunna påverka

»Vi måste se våra studenter som individer. Men på ett övergripande plan är det viktigt att ta upp frågan om könsobalansen.«

Hösten 2021 är tre av fyra sökande kvinnor

Umeå universitet

72 % kvinnor.

28 % män.

Sökande till kandidatprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap.

Uppsala universitet

78 % kvinnor.

22 % män.

Sökande till masterprogrammet i ABM – biblioteks- och informationsvetenskap.

Högskolan Borås

75 % kvinnor.

25 % män.

Sökande till bibliotekarieprogrammet.

Södertörns högskola

79 % kvinnor.

21 % män.

Sökande till bibliotekarieprogrammet.

Linnéuniversitetet

72 % kvinnor.

28 % män.

Sökande till biblioteks- och informationsvetenskap.

Lunds universitet

73 % kvinnor.

27 % män.

Sökande till masterprogrammet i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap.

Källat: Universitets- och högskolerådet. Alla uppgifter avser intagningen till höstterminen 2021.

till exempel pojkars läsande och informationssökning, tror hon.

– En bättre könsbalans skulle även ge fler perspektiv på verksamheten. Det både breddar och ger ett djup, säger Maria Ringbo.

VID UMEÅ UNIVERSITET har Rickard Danell precis tagit över som samordnare för kandidatprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap. Han blir förvånad när han får höra att 46 kvinnor och 4 män blev antagna till programmet förra hösten.

– Det var väldigt lite, så extremt brukar det inte vara. Året innan var det mer jämnt.

Mycket riktigt. De senaste tio åren har antalet antagna män till höstterminen varierat mellan sex och fjorton. 2019 gjordes antagningen till programmet om. Tidigare krävdes 60 högskolepoäng för att söka, men sedan 2019 räcker det med gymnasiebetyg.

– Nu vet jag inte vad som hände förra året, om tjejerna

VINETT

► kanske hade högre betyg, säger Rickard Danell.

Programmet gör inte några särskilda insatser för att väcka männens biblioteksintresse.

– Det vet jag inte ens om vi skulle få göra, om vi till exempel skulle ha en särskild samling för gymnasiegrabbar. Men man skulle kunna se över hur man marknadsför utbildningen, vad vi säger att utbildningen är och om det finns något problem där, säger Rickard Danell.

Särskilda samlingar finns dock på andra håll. Kungliga Tekniska Högskolan gör till exempel insatser både i grundskolan och på gymnasiet för att locka fler tjejer till vissa teknikprogram (se artikel på sidan 38).

BJÖRN MAGNUSSON STAAF är programkoordinator för masterprogrammet i AMB, arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, samt museologi vid Lunds universitet. Inte heller här görs någon särskild rekrytering för att få män att söka sig till biblioteksutbildningen.

– Nej, jag tror att det nästan kan förstärka fördomar mot fältet, säger han.

Hur då?

– Det kan finnas en risk att riktade rekryteringsinsatser får motsatt effekt, om man till exempel kommunicerar saker som låg

» ... hänsyn till kön kan inte tas vid antagningen till utbildningen, det räknas som diskriminering.«

social prestige och lön. Ska man göra insatser måste de vara mycket väl genomtänkta. Det är kanske bättre att lyfta fram positiva förebilder, till exempel att män berättar hur kul det är att jobba på bibliotek.

Rickard Danell.

Björn Magnusson Staaf.

Enligt Universitets- och högskolerådet, UHR, utgjorde männen 27 procent av dem som antogs till masterprogrammet 2010. Tio år senare var andelen 29 procent.

UHR:S STATISTIK innefattar även studenter i arkivvetenskap och museologi, fortsätter han. Tittar vi närmare på dem som valt inriktningen biblioteks- och informationsvetenskap

blir tendensen ännu tydligare. 2010 utgjorde männen 11 procent av dessa studenter, 2020 var andelen 15 procent.

Hösten 2020 valde 17 kvinnor och 3 män biblioteks- och informationsvetenskap, är det ett problem?

– Nej, i lärosalen upplever vi det inte som ett problem. Vi måste se våra studenter som individer. Men på ett övergripande plan är det viktigt att ta upp frågan om

könsobalansen och hur vi ska ändra på den.

Masterprogrammet är också beroende av att de sökande redan har läst en grundutbildning, fortsätter Björn Magnusson Staaf. Det är fler kvinnor som läser på högskolan och studerar humaniora, vilket de flesta bibliotekariestudenter har pluggat innan.

– 75 procent av dem som söker till oss är kvinnor.

Vad ska man göra åt det?

– Inom ramen för utbildningen lyfter vi aspekter om genusfrågor och mångfald. De personer som utbildar sig till bibliotekarier är medvetna om frågorna när de går ut i sin profession. Bibliotekarierna är en viktig drivkraft i en mer övergripande samhällsförändring, säger han.

NÄR BIBLIOTEKSBLADET ringer runt till bibliotekarieutbildningarna delar många samma bild. Förklaringarna till männens frånvaro står att finna i yrkets låga status, löneläget, att både högre utbildning och arbetsmarknaden i hög grad är könsuppdelad, och, framför allt, den stereotypa bilden av vem en bibliotekarie är och vad yrket innebär.

– Det finns en stark föreställ-

ning om bibliotekarien som en sträng, hyschande kvinna, säger Åse Hedemark, ansvarig för masterprogrammet i arkiv-, biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet.

Könsobalansen på utbildningarna reproduceras sedan i arbetslivet, fortsätter hon. Men hänsyn till kön kan inte tas vid antagningen till utbildningen, det räknas som diskriminering. Lösningen handlar just om att förändra bilden av yrket, menar Åse Hedemark. Men det kan lärosätena inte göra ensamma, hela bibliotekssektorn måste jobba tillsammans.

– Hur man mer konkret jobbar med de frågorna är svårt att svara på. Vi försöker beskriva yrket så nyanserat som möjligt i utbildningskatalogerna och driva en utbildning som omkullkastar gamla föreställningar, säger hon.

SARA AHLRYD, programansvarig för kandidatprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, är inne på samma linje. Det viktigaste är att olika aktörer inom fältet jobbar långsiktigt och tillsammans, menar hon. Högskolans uppgift är att vässa studenternas kunskap och ge dem verktyg för att marknadsföra sin kompetens när de kommer ut i arbetslivet.

– Det bidrar till att höja professionens status, vilket i sin tur ger högre lön. Då blir det mer attraktivt att söka utbildningen, säger hon.

Vid Linnéuniversitetet har andelen antagna män ökat från 27 procent år 2010 till 36 procent 2020.

– Det är mer accepterat i dag att som man säga att du sökt en utbildning för att bli bibliotekarie. Det hänger i sin tur ihop med att frågor om mångfald och genusfrågor diskuteras mer i samhället, säger hon.

Kandidatprogrammet gör inte heller egna riktade insatser för att väcka männens intresse.

– Vi har inte möjlighet

att gå ut med enskilda kampanjer, det finns inga ekonomiska resurser avsatta för det. Vi samarbetar med kommunikationsavdelningen, sedan gör de olika insatser, säger Sara Ahlryd.

MAJA RUDHE, sektionschef på kommunikationsavdelningen, berättar att Linnéuniversitetet strävar efter att ha intervjuer med nuvarande och tidigare studenter från båda könen på kandidatprogrammets webbsida. Man försöker också använda bildmaterial där både män och kvinnor finns med. I övrigt görs inga särskilda insatser för att locka fler män till biblioteksutbildningen, däremot arbetar kommunikationsavdelningen

Åse Hedemark.

Sara Ahlryd.

generellt för att bredda rekryteringen till universitetet.

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA startade sitt bibliotekarieprogram 2019. Inför starten gjorde lärosätet en förstudie bland biblioteken i närområdet. De ville framför allt ha bibliotekarier som talade flera språk, var samhällsengagerade och hade arbetslivserfarenhet.

– Det har funnits idéer om att bredda ansökningsförfarandet genom intervjuer. Men vi har framför allt jobbat för att jämna ut socioekonomiska skillnader och främja mångkultur, och inte specifikt med könsobalansen, säger Arwid Lund, ämnessamordnare för biblioteksprogrammet.

Enligt Arwid Lund har personalen haft mycket att stå i med att bygga upp det nya programmet.

– Vi har ännu inte gått vidare med hur vi skulle kunna laborera med rekrytering och antagning.

NÄSTA SIDA: KTH försöker motverka obalans redan på mellanstadiet

Flickor på mellanstadiet ska lockas att vilja bli ingenjörer

KTH:s satsningar för större könsbalans verkar ge effekt.

»Det är viktigt att jobba kontinuerligt med frågan.«

TEXT JENNIE AQUILONIUS

NEDSLAG

KTH vill ha de bästa studenterna. Då räcker det inte att bara rekrytera bland den ena

hälften av befolkningen.

Det menar Alina Lingnau, som är kommunikator och projektledare för KTH Giants, en satsning för att öka andelen kvinnliga studenter.

– Om många duktiga kvinnor inte söker sig till oss går vi miste om duktiga studenter, och i framtiden duktiga ingenjörer som kan utveckla lösningar på tekniska problem, säger hon.

PÅ VISSA AV KTH:s utbildningar är könsfördelningen jämn, men på utbildningarna inom datateknik, maskinteknik och elektroteknik utgör kvinnorna mindre än 20 procent av studenterna. Då blir det också en fråga om studiemiljö, menar Alina Lingnau, det kan skapas en exkluderande miljö.

– Då vågar alla kanske inte bidra på samma sätt. Kvinnor ska känna att de hör hemma hos oss, det blir enklare om de inte är de enda kvinnorna.

Alina Lingnau.

KTH har två stora satsningar som riktar sig till kvinnor och flickor. Den ena är Teklafestivalen för tjejer i åldern 11–15 år där de får delta i workshops och testa olika teknikområden på ett lekfullt sätt.

– Vi vill ge dem möjlighet att utforska tekniken på sina egna villkor, säger Alina Lingnau.

NÄR TJEJERNA BLIR äldre väljer de bort teknikutbildningar på högskolan för att de inte riktigt vet vad det innebär. KTH Giants riktar sig därför mot tjejer på gymnasiet som får möjlighet att prata med lärare och studievägledare, lyssna på föreläsningar och träffa kvinnliga studenter som berättar om sina drivkrafter och utmaningar.

– Vi vill utmana samhällsbilden av ingenjören som bara sitter ensam framför en dator och kodar hela dagarna. Det kan också vara ett socialt yrke där man bidrar till att förbättra samhället genom att utveckla olika lösningar.

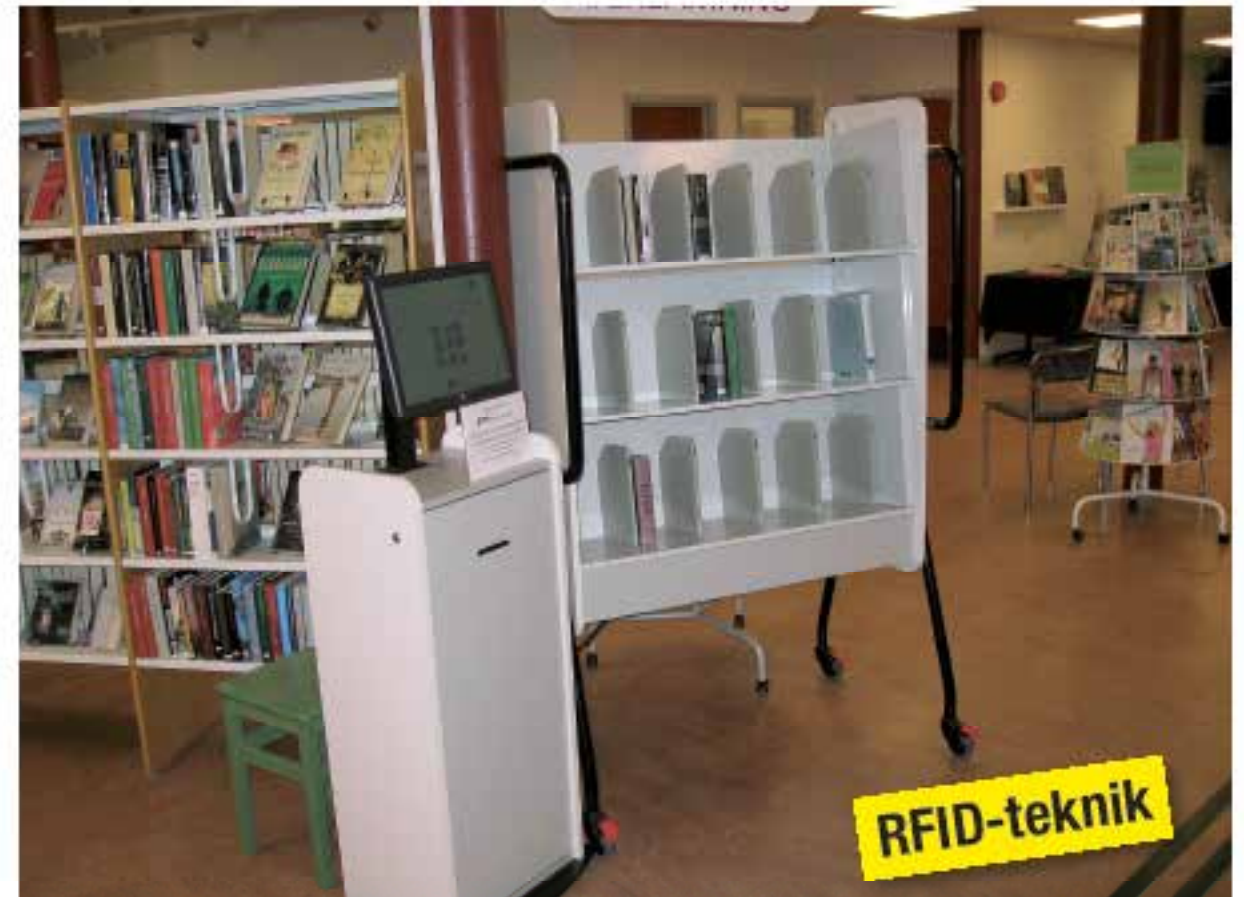
Men har insatserna någon effekt? Det är svårt att svara på,

menar Alina Lingnau. Hösten 2014 var andelen kvinnliga första-handssökande till civilingenjörsprogrammet i elektroteknik 13,8 procent. Året efter, när Giants-satsningen startade, var siffran 9,5 procent. 2017 hade antalet kvinnliga sökande stigit till 20,3 procent. Men hösten 2021 är siffran nere på 11,6 procent.

– Det är viktigt att jobba kontinuerligt med frågan och det räcker nog inte med ett evenemang per år. Men vi vet inte vad som hade hänt om vi inte hade gjort något alls. Det är inte heller bara vi som påverkar vilken utbildning kvinnorna väljer.

SAMTIDIGT KAN lärosätet se att 30–40 procent av dem som besökt KTH Giants under åren 2017–2019 också sökt en utbildning på lärosätet. Den yngre målgruppen är svårare att följa upp, men 2019 svarade 61 procent av deltagarna på Teklafestivalen att de blivit mer intresserade av natur- eller teknikvetenskapliga utbildningar.

LibShelf, smart återlämnningssystem! Perfekt för "Meröppet bibliotek"

KinneData
Systems AB

Huvudkontor

KinneData Systems AB (f.d. P. V. Supa Sweden AB)

Jungmansgatan 16 A • 531 40 LIDKÖPING
Tel. 0510-608 00

Försäljningsansvarig

Erling Magnusson

Mobil. 070-567 29 33

www.pv-sup.se • e-post: info@pv-sup.se

I minoritet – men med högre löner och finare titel

Lärosätenas bibliotekschefer är vanligen kvinnor. Men männen är oftare överbibliotekarier och tjänar drygt 4000 mer än sina kvinnliga kollegor.

TEXT ANNIKA CLEMENS

Biblioteksbladets granskning av villkoren för cheferna på högskole- och universitetsbiblioteken visar att kvinnor dominerar nästan lika mycket bland cheferna som bland övriga anställda. Detta bekräftas av lärosätenas tillsynsmyndighet Universitetskanslers-ämbetet (UKÄ) som i en rapport tidigare i år visade att kvinnor utgör 71 procent av de anställda på biblioteken och 67 procent av cheferna. Bara i gruppen bibliometriker är männen i majoritet.

– Vi har ett uppdrag att jobba med jämställdhet och det är bara att konstatera att det finns många miljöer på universiteten som domineras av antingen män eller kvinnor, säger Anders Söderholm, generaldirektör på UKÄ.

VID NÄRMARE ANBLICK utkristalliserar sig andra skillnader mellan könen:

De flesta manliga chefer hittas på universitetsbiblioteken, kvinnorna dominerar på högskolorna.

Bland männen har över hälften titeln överbibliotekarie medan de allra flesta kvinnor kallas bibliotekschef. De manliga cheferna tjänar i snitt 69 800 kronor i månaden, drygt 4 000 mer än de kvinnliga cheferna. Utesluts Ann-Sofie Axelsson, bibliotekschef och prefekt på Chalmers och med sina nästan 96 000 kronor bäst avlönad av alla bibliotekschefer, blir lönegapet mellan män och kvinnor ännu större: drygt 6 000 kronor.

Det finns givetvis ett samband mellan tjänst, titel och lön, och dessutom är urvalet snävt. Men är det en tillfällighet att det ser ut som det gör?

– Jag tror inte det är en tillfällighet. Det ser ut så i många

sektorer. Män på chefspositioner tenderar att tjäna mer än kvinnor och så är det även i biblioteksvärlden, säger Anna Troberg, förbundsordförande i fackförbundet Dik.

– Det är ett strukturproblem och 2021 borde vi verkligen ha kommit längre.

DIKS MEDLEMMAR i bibliotekssektorn arbetar i stor utsträckning i kommuner, regioner eller är statligt anställda på högskolor och universitet.

– Alla arbetsgivare har ett ansvar för detta. Men det är extra anmärkningsvärt, i världens kanske mest jämställda land, att just de här arbetsgivarna inte förmår att ta sig i kragen och

»I kvinnodominerade sektorer kan det bli lättare för det fåtal män som finns att snabbt avancera till chefsposter.«

Foto: Maria Lindh/Lunds universitet

Foto: Johan Wingborg/Göteborgs universitet

Foto: Magnus Hjalmarsson/Uppsala universitet

Foto: Niklas Björling/Stockholms universitet

DE MEST PRESTIGEFYLLEDA LÄROSÄTENAS ÖVERBIBLIOTEKARIER

Håkan Carlsson, Lunds universitet (ovan t v); Morgan Palmqvist, Göteborgs universitet (ovan t h); Lars Burman, Uppsala universitet (nedan t v) och Wilhelm Widmark, Stockholms universitet (nedan t h) tillhör minoriteten män som är chefer för landets universitets- och högskolebibliotek. Med månadslöner på 80–84 000 kronor i månaden toppar de däremot löneligan – nästan. För högst lön har Ann-Sofie Axelsson, bibliotekschef och prefekt på Chalmers, som tjänar nästan 96 000 kronor i månaden.

värdera kvinnors arbete lika högt som mäns.

Även Veronica Magnusson, förbundsordförande på fackförbundet Vision, nämner de strukturella skillnaderna mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden. Vision organiserar främst kommunanställda bibliotekarier, men bilden går igen.

– I kvinnodominerade sektorer kan det bli lättare för det fåtal män som finns att snabbt avancera till chefsposter. Vi kan se det även inom den sociala sektorn, säger hon.

ATT BIBLIOTEKSCHEFER på de stora universiteten har högre lön och finare titel är i sig inte konstigt. Men hur kommer det sig att det verkar lättare för en man att både välja och få en chefstjänst?

En sak som påverkar hur lätt eller snabbt män respektive kvinnor når chefsposition är omvärldens förväntningar, hävdar Veronica Magnusson.

– Kvinnor förväntas ofta ha mer heltäckande kompetens. En man kan få glänsa lite mer i ett speciellt spår än vad många kvinnor får.

Det är inte heller ovanligt att likartat beteende värderas olika beroende på om chefen är man eller kvinna.

– En man som är bestämd ses som att han har pondus, men om en kvinna är bestämd ses hon som bossig. Man värderas på lite olika sätt.

OBALANS MED HISTORISKA RÖTTER

Arbetsvillkor och feminisering
har bidragit till att göra
bibliotekarie till ett utpräglat
kvinnoyrke.

KERSTIN RYDBECK
Professor i biblioteks- och
informationsvetenskap vid
Uppsala universitet.

Ofta beskrivs bibliotekens underskott på manliga bibliotekarier som ett problem. Men hur gick det till när bibliotekarie blev ett kvinnoyrke och vad betyder egentligen könsobalansen inom kåren för allmänhetens syn på bibliotek?

Till att börja med måste det konstateras att kvinnodominansen inom bibliotekarieryrket ingalunda är något unikt för Sverige; mönstret går igen även internationellt. Kvinnornas stora andel av bibliotekarietår är kopplad till framväxten av det moderna folkbiblioteksväsendet, som för Sveriges del ägde rum från sekelskiftet 1900 och framåt. Som bekant påverkades den svenska utvecklingen mycket av hur det såg ut i USA, där *public libraries* börjat växa fram några decennier tidigare, och där man redan från början fokuserat på att rekrytera kvinnlig personal.

Enligt den amerikanska litteraturvetaren Anne Ruggles Gere ingick mer än två miljoner amerikanska vita kvinnor ur medel- och överklass i så kallade *women's clubs* runt sekelskiftet 1900. Många var *literary clubs* eller *reading clubs*, där man diskuterade böcker. Och man grundade även bibliotek; cirka 75 procent av alla folkbibliotek i USA bedöms vara grundade av *women's clubs*. Många av dessa lokala biblioteksprojekt var av filantropisk karaktär och sannolikt var också mycket av det arbete som utfördes oavlönat, vilket betydde en hel del för att befästa biblioteksarbete som ett kall hos kvinnor ur de högre sociala skikten. Melville Dewey, som grundade den första biblioteksskolan i USA 1887, menade att den enda möjligheten för biblioteken att få tag på tillräckligt kvalificerad, professionell arbetskraft för de låga

löner man kunde betala, var att rekrytera kvinnor.

I Sverige blev utvecklingen lite annorlunda och kvinnorörelsen fick ingen roll i uppbyggnaden av folkbiblioteken. De många folkrörelseförankrade studiecirkelbibliotek som växte fram runt om i landet under början av 1900-talet och som efter hand integrerades i de kommunala folkbiblioteken, var tvärtom en verksamhet som i allmänhet styrdes av män ur lägre sociala skikt, aktiva inom nykterhets- och arbetarrörelsen. Men 1800-talets senare del präglades av ett stort kvinnoöverskott i Sverige, vilket innebar att många kvinnor även inom medel- och överklass förblev ogifta och behövde klara sin försörjning själva. Folkbibliotekarie, sjuksköterska och småskollärarinna blev några av de yrken som ansågs passande med hänsyn till uppfattningen om kvinnans "natur" och betraktades som naturliga förlängningar av kvinnans vårdande och fostrande funktion i familjen.

Så när folkbiblioteksarbetet skulle professionaliseras var det från början kvinnorna man riktade in sig på även i Sverige. Valfrid Palmgren för redan 1908 till Tyskland på Fredrika Bremerförbundets uppdrag, för att studera utbildning och arbetsvillkor för kvinnlig bibliotekspersonal och de första bibliotekskurserna startades samma år på hennes initiativ, med betoning på biblioteksarbetet som ett kall. År 1926 inrättades sedan den första mera omfattande folkbibliotekarieutbildningen. Kvinnors ökande möjligheter att ta studentexamen och bedriva akademiska studier ledde till att det i slutet av 1920-talet och under 1930-talet för första

gången fanns en större grupp akademiskt utbildade kvinnor. Dessa utgjorde en väl kvalificerad arbetskraftsreserv och ett aktivt arbete bedrevs för att rekrytera dem till den nya bibliotekarieutbildningen. Här utgjorde de redan från början merparten av eleverna, trots att akademiska studier inte infördes som officiellt förkunskapskrav förrän 1943.

Arbetsgivarna ute i landets kommuner såg detta som en bra lösning på flera sätt. De nya bibliotekarierna var alltså välutbildade och därigenom väl kvalificerade. Men eftersom de var kvinnor kunde man ändå ge dem en låg lön. Många kommuner var före de stora kommunsammanslagningarna under 1950-, 60- och 70-talen alltför små för att kunna avlöna en heltidsbibliotekarie och de nyutexaminerade folkbibliotekarierna fick därför ofta hålla till godo med deltidsanställningar utan karriärmöjligheter. Detta ledde för övrigt 1952 till bildandet av Sveriges enda fackliga organisation för enbart deltidsanställda: Riksföreningen för deltidsanställda folkbibliotekarier, som existerade fram till 1978. Det fanns också en speciell utbildning just för deltidsbibliotekarier och många bibliotekarier i de minsta kommunerna kombinerade biblioteksarbetet med annan sysselsättning; en stor andel var även lärare. Folkbibliotekariernas villkor innebar att yrket fick minimal attraktionskraft bland män.

Deltidsarbete var naturligtvis något som underlättade för många gifta kvinnor att kombinera yrkesverksamhet och familjebildning. Men samtidigt bidrog det alltså till att befästa bibliotekarieryrkets status som kvinnoyrke. När familjelag- ➤

- stiftningen under 1970-talet gjorde det möjligt för heltidsarbetande att sänka arbetstiden utnyttjades detta framför allt av kvinnorna, och deltidssarbetet ökade därför åter bland bibliotekarierna. I början av 1990-talet arbetade ungefär 40 procent av bibliotekariekåren deltid. Hur bilden ser ut i dag är dock mer oklart.

Jämfört med andra yrkesgrupper organiserade sig de svenska folkbibliotekarierna relativt sent, Svenska folkbibliotekariereföreningen (SFF) bildades först 1938. Den hade som målsättning att organisera all folkbibliotekspersonal, men var till en början endast öppen för heltidsanställda, vilket förklarar bildandet av den separata organisationen för de deltidssanställda bibliotekarierna. Redan 1945 uppvaktades SFF av Yrkeskvinnors samarbetsförbund (YSF), som föreslog att organisationen även skulle ansluta sig hit. YSF var en politiskt neutral sammanslutning av kvinnliga yrkesorganisationer, som hade till syfte att stärka och bevara kvinnors rätt till social och ekonomisk likställighet och främja deras möjligheter till förvärvsarbete. Man arbetade för att kvinnors intressen skulle tillvaratas i lagstiftningsfrågor och bedrev upplysning, utredningsarbete och rådgivning för att främja yrkesarbetande kvinnors intressen. SFF valde dock att inte ansluta sig. Sannolikt spelade lönefrågan en viktig roll för beslutet. Den var central i SFF:s arbete; målsättningen var att få upp de låga bibliotekarielönerna till en nivå som var likvärdig med andra akademikergrupper. I dag talas det ofta om "feminisering" av olika yrken. Med det menas att yrken som traditionellt dominerats av män

fått allt fler kvinnliga utövare och nu nått eller är på väg att nå en situation där kvinnorna utgör majoriteten. Kvinnornas dominans minskar yrkets status och attraktionskraft i männens ögon och lönerna tenderar att sjunka, vilket driver på processen ytterligare. Veterinärer, läkare och jurister tillhör yrken som på senare år nämnts i feminiseringssammanhanget – akademikeryrken med traditionellt hög status och goda löner. Det brukar hävdas att även bibliotekarieyrket genomgått en sådan feminiseringsprocess. Men tittar man specifikt på folkbibliotekarierna måste det alltså konstateras att detta var ett utpräglat kvinnoyrke redan från allra första början. Och så har det förblivit ända in i vår tid. I dag är cirka 80 procent av folk- och skolbibliotekarierna kvinnor.

U tvecklingen inom forskningsbiblioteken ser däremot ganska annorlunda ut, och här måste man ändå säga att bibliotekarieyrket genomgått en tydlig feminiseringsprocess. Fram till 1800-talets mitt fanns i stort sett enbart vetenskapliga och religiösa bibliotek och där var bibliotekarierna genomgående män. I dag uppgår de kvinnliga bibliotekariernas andel i de svenska forskningsbiblioteken till drygt 60 procent. Vilka är orsakerna till denna förändring? Förr var bibliotekariesysslan vid ett vetenskapligt bibliotek ofta förenad med en verksamhet som forskare. Ända till för knappt 50 år sedan utbildades bibliotekarierna vid svenska forskningsbibliotek enligt ett slags internt lärlingssystem; de anställdes av biblioteken som amanuenser och lärdes sedan upp till bibliotekarier. För att få ►

"En journalistisk bragd" - DN

BOKPRAT
Följ med Annika Persson till Märta Måås-Fjetterströms tid, då svensk textil drog kungligheter och kändisar till utställningar i London och Paris. Då kvinnorna skaffade rösträtt och fotsida kjolar gav biljett att röra sig i världen.
Mer info och bokning:
annikapersson.se/bokprat

Foto: Stefan Tall

Beställ Trädgård Norr till ditt bibliotek!
Helår 5 nummer endast 195:-

Kunskap och inspiration för dina odlade besökare – särskilt odlare i tufft klimat!
Prenumerera nu eller beställ ett gratis provexemplar på info@tradgardnorr.se!

TRÄDGÅRD NORR
Convallaria Förlag AB
Tel 0911-21 10 09 • www.tradgardnorr.se

VI TILLVERKAR
EFTER
ERT BEHOV!

► anställning som amanuens krävdes oftast att man var licentiat eller hade en doktorsgrad, vilket innebar att få kvinnor kunde komma i fråga. Forskningsbibliotekarie förblev därför länge ett mansyrke. Där emot anställdes kvinnor redan i början av 1900-talet som assistenter till de manliga bibliotekarierna.

I dag finns ingenting kvar av forskningsbibliotekens gamla lärlingssystem. Högskolesektorns kraftiga expansion från 1960-talet och framåt innebar att detta inte längre fungerade. Det var resurskrävande för forskningsbiblioteken att lära upp sin egen personal och nu fick man dessutom konkurrera med ämnesinstitutionerna om de nytexaminerade doktorerna när studentkullarna växte, nya utbildningar tillkom och det uppstod brist på universitetslärare. Flera nya universitet och många nya högskolor grundades, vilket också innebar att helt nya forskningsbibliotek växte fram med behov av att anställa kompetent personal. När bibliotekarieutbildningen i Borås startade i början på 1970-talet skapades därför en inriktning specifikt mot forskningsbibliotek, och en mot folkbibliotek. Under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet gjordes temporärt några försök även med speciella, kortare utbildningar för personer med doktorsexamen som kunde tänka sig en framtid som forskningsbibliotekarie. Men generellt sett försvann alltså kravet på forskarkompetens hos forskningsbibliotekarierna, vilket gjorde att fler kvinnor hade möjlighet att söka sig till yrket. Samtidigt måste det slopade kravet på forskarkompetens ha inneburit att yrkets status påverkades negativt. Sammantaget torde alltså

högskolesektorns expansion i kombination med den förändrade utbildningsgången för forskningsbibliotekarier utgöra en viktig grund till feminiseringen av forskningsbibliotekarieyrket.

Vad betyder det då för allmänhetens bild av biblioteken att merparten av bibliotekarierna är kvinnor? Det faktum att yrket förblivit och till och med stärkt sin ställning som kvinnoyrke är utan tvekan en viktig förklaring till varför föråldrade och ofta negativt färgade stereotypa bilder av bibliotekarier och bibliotek ännu finns hos allmänheten; sådana negativa stereotyper är snarare regel än undantag i fråga om just kvinnoyrken. Den manhaftiga och barska hysjande äldre kvinnliga folkbibliotekarien har sina rötter i det sena 1800-talets USA och genom mediernas och litteraturens försorg har hon levt vidare här i Sverige, i USA och i andra länder. Det är också välkänt att män i typiska kvinnoyrken ofta beskrivs som löjliga eller feminina, vilket under senare år drabbat de manliga bibliotekarierna.

Samtidigt har det gjort mig lite förundrad över hur engagerade bibliotekarier verkar vara i bilden av dem. Mycket har skrivits och sagts om detta på senare år, men ämnet tycks inte upphöra att engagera. Stereotyper finns när det gäller många yrkesutövare, utan att dessa för den skull bryr sig så mycket om dem. Varför är detta så viktigt just för bibliotekarier? Kanske har det att göra med vad som hävdas ibland, nämligen att yrkesidentiteten är svag bland bibliotekarier – att man har svårt att beskriva vad biblioteksverksamheten innebär och svårt att ge allmänhet-

en en korrekt uppfattning om vad som är yrkets egentliga innehåll och kompetens, eftersom mycket av arbetet inte sker i allmänhetens åsyn.

Frågan är då vad en ökad jämvikt mellan könen inom bibliotekariekåren skulle betyda för hur besökarna uppfattar och använder bibliotek. Skulle de negativa stereotyperna försvinna och bidra till att synen på bibliotek successivt förändras? Ja, kanske, även om stereotyper rent allmänt brukar vara sega och svåra att förändra. Skulle fler manliga bibliotekarier få fler män att söka sig till biblioteken? Omöjligt att veta. Kvinnor har länge dominerat bland folkbibliotekens användare. Av biblioteksstatistikens uppgifter över aktiva låntagare på folkbiblioteken under de senaste åren framgår att kvinnorna utgör drygt 60 procent. Det är dock svårt att tro att den höga andelen kvinnliga folkbibliotekarier skulle vara en avgörande faktor för den kvinnliga dominansen bland låntagarna. Kvinnor har sedan den moderna romanen växte fram i slutet av 1700-talet – alltså långt före de moderna folkbiblioteken fanns – varit flitigare läsare än män och kvinnor konsumerar generellt mer kultur än män.

I dagens diskussioner om allmänhetens och inte minst ungdomars läsvanor brukar ofta betonas att framför allt män och pojkar läser lite, och att det bland annat beror på att läsning inte förknippas med vad som anses ”manligt”. Kanske är det så. Men att detta skulle påverkas på något avgörande sätt om andelen manliga bibliotekarier ökar har jag också svårt att tro. Vi är i dag utsatta för intryck och påverkan

från så många olika håll, att det nog vore orealistiskt att hoppas att något så enkelt som fler manliga bibliotekarier skulle åstadkomma en förändring i synen på manlighet.

Samtidigt är det förstås viktigt att alla verkligen känner sig hemma på biblioteket och finner service och medieutbud relevant – men här gäller frågan inte bara genus, utan har snarare en intersektionell dimension eftersom den även omfattar klass samt olika etniska, sexuella och religiösa minoriteters biblioteksbehov och intressen, liksom behov och intressen hos människor med olika typer av funktionsvariation.

Slutligen: är det rimligt att tro att bibliotekarieyrkets attraktionskraft kommer att öka bland män framöver, så att vi på sikt kan få en bättre jämvikt inom yrket? För 20 år sedan hade jag nog svarat ett ganska bestämt ja på den frågan. Då fanns föreställningen att den kraftigt ökande användningen av digital teknik skulle locka fler män. I dag vet vi att det inte blivit så. Andelen män inom utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap har varit ganska konstant under hela den period på 25 år som jag kan överblicka, och det syns inga tecken på förändring. Så svaret måste nog bli att sannolikheten tyvärr inte verkar så stor inom den nära framtiden.

På Biblioteksbladets webb kompletteras essän med en litteraturlista. Se under vinjetten Idéer.

Läs oss varje kvartal, vecka och dag

DU LÄSER JUST NU Biblioteksbladet på papper – men du vet väl att det går att läsa oss hela tiden, året om?

Webbplatsen biblioteksbladet.se uppdateras varje vardag med nyheter och debatt.

Du kan prenumerera på vårt nyhetsbrev som skickas ut på tisdagar vid lunch.

I vår Facebookgrupp *Bibliotek i coronakris* utbyter bibliotekspersonal erfarenheter under pandemin.

DET HÄR NUMRET av tidningen handlar om könsobalansen i bibliotekssektorn. Nästa utgåva kommer i november med ett helt annat tema.

Vad borde vi fördjupa oss kring? Tipsa oss via redaktion@biblioteksbladet.se

BIBLIOTEKSBLADET / nr 3 2021
Det obalanserade numret

Foto: Dick Gillberg

Prepandemiskt mässgolv 2018.

Årets bokmessa blir en hybrid

BOKMÄSSAN 2021 blir en kombination av förra årets digitala evenemang och gamla tiders författarsamtal och mingel på plats i Göteborg. Mässan pågår 23–26 september och ett begränsat antal biljetter finns för att följa den på plats. Biljetter säljs även

till den som vill följa samtalen digitalt. Då ingår också de intervjuer som görs i den virtuella studion och andra samtal som sänds på Bokmässan play.

ANTALET BILJETTER är begränsat och exakt hur många som släpps var fortfarande oklart vid den här tidningens pressläggning.

– Vi tänker oss mellan 500 och 2000 personer per dag, sa mässans programchef Oskar Ekström när programmet presenterades i slutet av augusti.

Mässan har tre teman: *Demokrati, Läs läs läs* samt *Nordisk litteratur*. Innehållet kommer att gå att se på Bokmässan play fram till årsskiftet. Nytt för i år är att enskilda bibliotek kan köpa licenser för att sända Bokmässan för besökare på sitt bibliotek eller på andra platser.

BBL

26/10

INTERNETSTIFTELSEN släpper årets upplaga av rapporten *Svenskarna och internet*. Några veckor senare, 22–23 november, arrangerar stiftelsen Internetdagarna med temaspår om bland annat näthat, säkerhetskultur och digitalisering av offentlig sektor. **BBL**

Återstart av biblioteken?

VAD HAR PANDEMIN inneburit för kulturen? Vilka lärdomar kan dras?

Det är frågor som den särskilda utredaren Linda Zachrisson, närmast med förflutet som kulturråd på ambassaden i Washington, i slutet av förra året fick

regeringens uppdrag att hitta svaren på.

Men var i uppdraget ryms biblioteken? frågade Sofia Lenninger i en krönika på Biblioteksbladet.se i våras:

”Jag letar efter folkbildningen och folkbiblioteken i utredningsdirektiven men hittar inget, och inte bland

Linda Zachrisson.

Foto: Daniel Schwartz

de underlag som samlas in som stöd för utredningen heller.”

Bibliotek och folkbildning kan betraktas som en kulturform där ständigt nya tankar om samtid, dåtid och framtid föds och borde därför ha mycket att bidra med vid en återstart av kulturen, menade Sofia Lenninger.

Betänkandet läggs fram den 30 september. **BBL**

Foto: Toni Laakso/CC

Malmö stadsbibliotek.

19 november

NORDISK KONFERENS I MALMÖ

NORDIC LIBRARIES together –empowering society utlovas handla om utbildande och inkluderande folkbibliotek i de nordiska länderna. Det svenska bidraget kretsar kring hur stadsbiblioteket i Helsingborg jobbar med tjänstedesign, det danska om hur Dok1 i Århus har blivit en kraft i samhället och så vidare.

Evenemanget kommer att gå att följa via nätet eller på Malmö stadsbibliotek, dit arrangörerna hoppas kunna släppa 75 biljetter. Först till kvarn gäller och det är kostnadsfritt.

BBL

Vill vi värna det demokratiska samhället måste vi försvara dess institutioner. Mycket tas i stället för givet om kulturens kraft att göra gott.

I en panel i våras fick jag frågan om en satsning på kultur automatiskt är en satsning på demokrati.

Det var under ett kick off-sammanhang i kultursektorn, så positiva tongångar förväntades, men mitt svar var glasklart: nej. Det finns inte så enkla orsakssamband.

Frågan har hängt kvar i mitt huvud och den provocerar mig.

Cambridgeprofessorn David Runciman argumenterar i *How Democracy Ends* att det är helt andra hot än de tidigare militära övertagandena av nationer som gör att demokratin är i fara i dag. Han lyfter ett antal kriser som han tror kan upplevas som så allvarliga att vi är villiga att avstå demokratiska processer. (Boken är skriven innan pandemin.) Han går så långt att han menar att den representativa demokratin mycket väl kan raderas trots att de institutioner som vi ser som ledande för det demokratiska samhället fortfarande är fullt fungerande. Han nämner fria domstolar, press- och yttrandefrihet.

DET ÄR JU PRESS- och yttrandefriheten vi förknippar med biblioteken. Efter andra världskriget var fria kulturutövare, journalister och bibliotekarier garanter för möjligheten att fritt låna och läsa utan staters censurerande ingripanden. För äldre generationer är biblioteken starka symboliska institutioner för detta.

Vilken är då rollen i dag? Biblioteks-lagen säger att biblioteken ska verka för det

demokratiska samhällets utveckling. Det finns få formuleringar om vad det i praktiken betyder. Kanske göms något i styr-dokument och biblioteksplaner men utanför den inre cirkeln av kulturbyråkrater är det få som kan beskriva sambandet mellan den verksamhet som bedrivs och det demokratiska samhällets väl och ve.

Räcker det till exempel att säga att bibliotekets katalog ger jämlik tillgång till medier – och därmed är det demokratiska uppdraget utfört? Är det genom att fungera som medborgarkontor som biblioteken fyller sin demokratiska roll? Om de erbjuder utbildning i medie- och informations-kunnighet, har de då bidragit till det demokratiska samhällets utveckling?

ANVÄNDER VI RUNCIMANS teorier om hur demokratin dör inifrån kan vi redan se signalerna. Biblioteken fungerar visserligen men är ifrågasatta, amerikanska jättar äger de digitala plattformarna och makten över informationen förflyttas från nationer till företagsledare. I dessa sammanhang ekar de vanliga orden om biblioteken som demokratins infrastruktur ganska tomt.

Vill vi värna det demokratiska samhället måste vi försvara dess institutioner. Det kräver långt mycket mer arbete i dagens kontext än gårdagens. Det behövs också en gemensam förståelse för varför vi anser att de är viktiga och vilken roll de kan spela. Runciman är visserligen pessimist men hans slutsats är att det kan komma något bättre efter demokratiernas kollaps.

Ska demokratin utvecklas måste medborgare involveras och slentrian-formuleringar punkteras. Mycket tas för givet när det gäller kulturens kraft att göra gott. Det är en stor fara.

Karin Linder är generalsekreterare för Svensk biblioteks-förening.

Foto: Elisabeth Ohlson

Elena Ferrante,
Stephen King,
Nora Roberts &
Jamaica Kincaid

... kanske inte kan komma till ditt bibliotek.
Det kan däremot deras översättare!

Boka in en kväll med någon av våra fantastiska översättare för ett samtal med litteraturen i fokus.

Kontakta oss på
uppdrag@oversattarcentrum.se
för mer information.

KARIN
LINDER

—
OM FARLIG
TILLIT TILL
KULTURENS
KRAFT

WWW.BKLIBRARY.COM

Den digitala orienteringskartan som visar era
biblioteksbesökare och personal vart böcker, resurser
och mycket mer finns lokaliserat i ert bibliotek!

www.wagnerwayfinder.com

